

Henk Bruning
Waldenlaan 13
1093 NH Amsterdam

Aan de informateur
P/a Tweede Kamer
dr. G (Gerrit) Zalm
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

22 augustus 2017

Zeer geachte heer Zalm,

De berichten over het verloop van de formatie zijn positief. Dat is goed nieuws omdat ons land een nieuwe regering nodig heeft. Het is ook bekend dat de fractievoorzitter-onderhandelaars nog sparren over diverse dossiers met ingrijpende maatschappelijke gevolgen.

Wat ik, en met mij verschillende collega's, mis in de formatie zijn de begrippen 'Goed Bestuur en Integriteit' als dragers van de democratie. Zij hebben alles te maken met het vertrouwen dat burgers in de overheid willen hebben. Mede door recente incidenten en bedreigingen zijn veel burgers de weg kwijt en krijgen niet-democratische krachten de wind in de zeilen.

Met mijn bijdrage 'Borg Goed bestuur en Integriteit in het Regeerakkoord' wil ik u en de onderhandelaars ondersteunen in de afronding van de formatie. Mijn bijdrage is gericht op de implementatie van de Code Goed Openbaar Bestuur die het parlement in 2009 heeft aanvaard om professionaliteit en betrouwbaarheid van de overheid te versterken.

Precies de twee begrippen waarvan de bevolking hoge verwachtingen heeft.

Ik wens u en de onderhandelaars alle wijsheid en succes toe om de kernwaarden van het nieuwe kabinet te formuleren en daarmee goed bestuur en integriteit publiekelijk te borgen.

Met vriendelijke groet,
Henk Bruning
Adviseur Goed Bestuur en Integriteit
Henkbruning@me.com
www.henkbruning.nl
06 5515 79 16

Open Brief aan informateur dr. G (Gerrit) Zalm d.d. 22 augustus 2017

Borg Goed bestuur en Integriteit in Regeerakkoord

Spelen de morele waarden van de regering in onze democratie een rol in de kabinetsformatie? De auteur vreest van niet en pleit voor een kabinet dat een op waarden gebaseerd beleid ontwikkelt en met goed bestuur en integriteit de verantwoording van de uitvoering borgt.

In zijn verantwoordingsverslag aan de Tweede Kamer (17 mei 2017) gaf Arno Visser, president van de Algemene Rekenkamer, het kabinet twee complimenten en een opdracht om de betrouwbaarheid van het professioneel handelen van de overheid te borgen. De complimenten betreffen de juistheid van de uitgaven van de regering en de organisatie van de overheid. De overheid is een stipte boekhouder. De kennis over de effecten van het beleid is echter matig. Heeft de burger waar gekregen voor haar of zijn belastinggeld? Op deze hamvraag, aldus de president, is het lastig een antwoord te vinden. In zijn termen: 'De gordijnen zijn vaak gesloten'.

Dat is opvallend omdat het parlement in 2009 de Code Goed Openbaar Bestuur parlementair heeft vastgesteld. De code wil de professionaliteit en de betrouwbaarheid van de overheid versterken en laat haar bestuurders en haar ambtenaren het goede voorbeeld geven. Verbeter de prestaties door te leren vanuit de praktijk. Daarbij hoort een ruimhartige verantwoording over de resultaten. Zoals de overheid een beroep doet op de verantwoorde burger, zo doet de code een moreel beroep op de overheid zich goed en integer te gedragen.

De vier kandidaat-regeringspartijen maken zich op voor de finale van de kabinetsformatie. Maar speelt de algemene vraag naar goed bestuur en integer handelen daarbij eigenlijk wel een rol? Staat in dit democratisch proces de code Goed Openbaar Bestuur centraal? Dat lijkt niet het geval!

De informateur heeft het skelet voor het regeerakkoord klaar. Hij benoemt onderwerpen als gaswinning, klimaat, inkomensverdeling, immigratie en medisch-ethische kwesties. Vooral in technisch en juridisch zin, maar niet in de beoogde resultaten voor burgers. Omdat betrokken regeringspartijen daar verschillend over denken, bestaat het risico van vage compromissen en loshangend beleid. Niet de gerechtvaardigde verwachtingen van burgers, niet het effect van beleid op de samenleving staan centraal, maar een politiek akkoord tussen de partijen. Het resultaat laat zich raden: maatschappelijke teleurstelling en wederom kritiek van de Algemene Rekenkamer.

Leer van bestaande praktijk

Voorbeelden van beleid met onvoldoende meetbare effecten zijn de miljarden investeringen in het onderwijs. Zij hebben niet geleid tot meer en tevreden leraren. Een ander ehech is de belastingdienst. Ooit het (internationale) voorbeeld van een goed draaiende organisatie met als basiswaarden geloofwaardigheid, verantwoordelijkheid en zorgvuldigheid, en nu een dienst die in alles de weg kwijt is. En dat vanwege een eertijds niet doordachte politieke beslissing om incasseren te koppelen met uitgeven. Alsof je de inkoop en verkoopafdeling bij elkaar zet. Het UWV is een typerend voorbeeld voor doorgeslagen regelgeving. Strevend naar excellente dienstverlening zit de organisatie klem tussen de stringente en regelgeving-achter-de-komma en de menselijke nood in de samenleving.

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) ontbeert ook het vertrouwen. Niet omdat de dienst niet goed functioneert, hoewel bezuinigingen hebben geleid tot een tekort aan personeel, maar omdat in de regelgeving en het vergunningen beleid ethische normen van dierenwelzijn en gezondheid van burgers het afleggen. Het voedselbeleid was al aangetast door het (internationale) vleeschandaal. De vergiftigde kip en het ei discussie en de onvoorstelbaar tragische branden in megastallen maken duidelijk dat het doormodderen blijft. Dat Europa de discussie nu gaat organiseren, maakt een serieus debat mogelijk over hoe Europa wil bijdragen aan een duurzame economie en gezonde voedselproductie. Tot slot illustreert de recente uitzetting van een Armeense moeder de noodzaak van het benutten van morele waarden. De kinderombudsvrouw stelt de juiste diagnose. Ook al heeft de rechter toestemming gegeven (hij kon niet anders vanwege de regelgeving), wat is het landsbelang? Niemand begrijpt de beslissing die zich baseert op regels, maar niet op menselijkheid. Het wantrouwen over het morele gezag van de overheid neemt, juist bij de jonge generatie, toe.

Regiefunctie op basis van morele waarden

In een democratie handelt de overheid in opdracht van de burgers. Vertrouwen geven aan burgers en ook weer krijgen is om die reden een eerste vereiste. Andere waarden zijn eerlijkheid, gelijke behandeling, verantwoording afleggen en afstemmen. Veel burgers missen echter het vertrouwen in de democratie en geven daarvan de overheid terecht of onterecht de schuld. De overheid kampt met een imagooverlies. Het nieuwe kabinet heeft als voornamelijk taak dat wantrouwen weg te nemen.

De laatste decennia heeft de overheid zich teruggetrokken uit de openbare ruimte en uit diverse maatschappelijke sectoren. Dit heeft te maken met de voortdurende individualisering, de toegenomen mondigheid en het zelf de regie willen nemen. De overheid moest daarom klein en wendbaar zijn en absoluut niet betuttelend. Veel overheidstaken zijn uitbesteed aan (private) toezichthouders. De scherpe kritiek van Pieter van Vollenhove op het falen van de Staatstoezichthouder op de Mijnen (Groninger aardbevingen vanwege gasboringen) is raak en breder toepasbaar. Het vak van toezichthouder heeft alles te maken met het vertrouwen in goed bestuur.

De overheid trekt zich ook letterlijk terug uit de samenleving. De straten en de pleinen zijn het domein geworden van burgers die ieder hun gang kunnen gaan zonder de plicht te voelen zich te verantwoorden voor het eigen gedrag. De huizenmarkt is geliberaliseerd met als gevolg torenhoge prijzen en verkeerde matches van woningen en huurders. Ondanks de woningnood voor middeninkomens en nieuwkomers onttrekken Airbnb en andere bedrijven talloze woningen. Wonen is geen recht meer, maar een verdienmodel. De gezondheidszorg is het domein geworden van raden van bestuur en toezicht die alle vrijheid hebben tot (slecht) bestuur. De vrije ruimte heeft geleid tot free-riders, vrijblijvendheid en perverse prikkels. Nederland wil geld verdienen, dat zit in onze aard. Toeristen zijn daarom welkom, voor banken met on-Nederlands bonusbeleid zetten we de deuren open. Pensioenen zijn afhankelijk van het resultaat van de beleggingen en al meer dan vijf jaren 'bevroren'. De zorgpremie zal in 2018 fors omhoog gaan. De economische groei vertaalt zich niet in hogere salarissen en bestuurlijk gewaarborgde rechten op wonen, veiligheid of gezondheidszorg.

Daarom rijzen wezenlijke vragen: Is dit Goed Bestuur en willen de burgers dat? Past dit (ontbreken van) beleid bij de waarden van veiligheid, vertrouwen, tolerantie, openheid en verantwoording? Zijn deze beslissingen goed onderzocht op nadelige consequenties? Ontbreekt het niet aan regie?

Investeren in vertrouwen

Door tal van recente bedreigingen, zoals terrorisme, aantasting van onze privacy, durfkapitalisme van hedge-fondsen, cybercrime, die de democratie ontwrichten, lijkt de samenleving meer dan ooit te snakken naar vertrouwen in Goed Bestuur en naar een op waarden gestoeld toekomstperspectief. Wat voor samenleving willen we zijn in 2030? Hoe stellen we burgers veilig ten opzichte van de werking van de markt? Hoe vertaalt dit zich in een maatschappelijke gedragen wetgeving en handhaving?

Het helpt om deze fundamentele maar abstracte vragen te vertalen in een concreet dilemma. Vragen we banken met een ruimhartig bonusbeleid wel of niet naar Nederland te komen? Handhaven we de toegang van Airbnb op de woningmarkt? Ondersteunen we boeren wel of niet met een redelijk inkomen bij een biologische productie van land- en tuinbouw? Garanderen we wel of niet duurzame pensioenen en zorgpremies? Geen eenvoudige vragen maar de moeite van gedegen onderzoek meer dan waard. Juist in deze formatieperiode.

Een leerzaam voorbeeld is de toegang van de massale toeloop van vluchtelingen. Het vorige kabinet (Rutte-Asscher-Samson) onderzocht dit als een dilemma en nam op basis van de argumenten pro en contra een beslissing. Niet om iedereen tevreden te stellen, wel om regie te voeren en de beslissing uit te leggen.

Het nieuwe kabinet heeft de keuze die regierol op te pakken. Samen met belanghebbenden actuele vraagstukken onderzoeken om de bezorgdheid waar veel burgers mee zitten, weg te nemen en het vertrouwen te versterken.

Integriteit en goed bestuur gaat verder dan kundig boekhouden. Het is ook meer dan een greep uit de kas of om ander plichtsverzuim te voorkomen. Het gaat over de effecten die we willen bereiken in onze samenleving. Niet als overheid tegenover de burgers, maar met een gezamenlijk belang om Nederland leefbaar en houdbaar te maken. Een houding die de vele initiatieven en voorstellen van zich verantwoordelijk voelende burgers zal versterken.

Samenhangend beleid baseert zich op gedeelde waarden als gezamenlijke basis en taal om dilemma's te herkennen. Laat de informateur de vier onderhandelaars uitnodigen om te bepalen welke morele waarden de identiteit van het nieuwe kabinet dragen en waarom ze belangrijk zijn voor het Nederland van nu en straks? Dit zou de leidende vraag voor de formatiebesprekingen moeten zijn: hoe organiseert men per ministerie en als kabinet de verantwoording, zodat, overeenkomstig de code Goed Openbaar Bestuur, aan parlement en burgers op ieder gewenst moment uitgelegd kan worden wat wel of wat nog niet gerealiseerd is.

Henk Bruning
Adviseur en trainer Goed Bestuur en Integriteit
henkbruning@me.com
www.henkbruning.nl
06 5515 79 16

Partner in organisatie vormgeving
De heer H. Bruning
Waldenlaan 13
1093 NH AMSTERDAM

Kenmerk: 201701341

Den Haag, 28 augustus 2017

Geachte heer Bruning,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

201701342

Nederlandse vereniging van
Commissarissen en Directeuren

Amersfoortseweg 98
3941 EP DOORN

T: 088 - 623 2300
I: www.ncd.nl
E: ncd@ncd.nl

K.v.K.: 40532104
ABN Amro: NL65ABNA0544013220
BTW nr: NL002561761B01

Aan de informateur, de weledelzeergeleerde heer dr. G. Zalm
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Doorn, 24 augustus 2017

Betreft: aandacht voor investeringsklimaat

Geachte heer Zalm,

Als leden van de NCD (Nederlandse vereniging van Commissarissen en Directeuren) worden we dagelijks geconfronteerd met de realiteit van ondernemerschap. Waarbij we helaas moeten constateren dat ondernemerschap een extra impuls moet krijgen om een 'zonnige' toekomst van Nederland zeker te stellen.

Als je afgaat op de vele kritiek die we in Nederland gewend zijn te leveren op alles en iedereen, zou je bijna vergeten dat we steeds in staat zijn (gebleken) de belangrijkste wereldwijde Top 10 lijstjes te halen. Op één belangrijk lijstje na, dat van écht ondernemerschap. Het onderzoek van de Wereldbank (<http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/netherlands>) geeft aan waar de schoen wringt: regelzucht en het ontbreken van lefkapitaal. Dat, terwijl we alles in huis hebben om succes makkelijker te maken als je met een bedrijf wilt beginnen, van kennis tot infrastructuur.

Dat ondernemerschap ook in ons eigen land geen bewonderenswaardige positie heeft, mag blijken uit de effecten van het failliet gaan van een onderneming. Wat direct effect heeft op de ondernemer zelf: maatschappelijke schande, het volkomen ontbreken van een vangnet en een garantie voor het moeizaam verkrijgen van welke vorm van (verder) krediet dan ook.

Écht ondernemerschap is onder deze voorwaarden bewonderenswaardig. Ondernemerschap waarbij wordt gewerkt met eigen geld en de risico's voor eigen rekening doorslaggevend zijn. We zeggen 'ondernemerschap' te bevorderen, maar hebben echter de bijbehorende maatschappelijke en politieke mentaliteit onvoldoende. De Koopman en de Dominee verfoeien de Ondernemer. Startup's bewieroken terwijl 'mislukken' de zwaarst denkbare straf is. Terwijl dat bij het overgrote deel van de startup's al bij voorbaat vast staat. Ondernemen staat immers synoniem aan vallen en opstaan, leren en weer doorgaan.

Nederland zal in de komende jaren, meer dan ooit het geval was, afhankelijk zijn van DGA's (Directeur Groot Aandeelhouder) die hun nek durven uitsteken en bereid zijn alle risico's te lopen die er zijn. En dat zijn er talloze. Tijd dus om in de komende kabinetsperiode speciale aandacht te besteden aan het ondersteunen en mogelijk maken van écht ondernemerschap. Ondernemerschap dat nieuwe, maatschappelijk relevante, businessmodellen mogelijk maakt, banen creëert en Nederland op de economische en sociale kaart houdt. Want we kunnen er lang omheen draaien, maar grotere, rendementgedreven, bedrijven zijn niet de motoren van de (technologische en digitale)

Wij wensen u veel succes met de lopende besprekingen en vertrouwen op uw bereidheid om daarbij aan onze bijdrage speciale aandacht te schenken, waarvoor wij u bij voorbaat danken.

Hoogachtend en met vriendelijke groet,

Mede namens Ron Steenkuijl
voorzitter NCD

Paul Brussaard
voorzitter DGA groep NCD

Gerard van Vliet
directeur NCD

Nederlandse Vereniging van
Commissarissen en Directeuren
De heer R. Steenkuijl
Amerfoortseweg 98
3941 EP DOORN

Kenmerk: 201701343

Den Haag, 28 augustus 2017

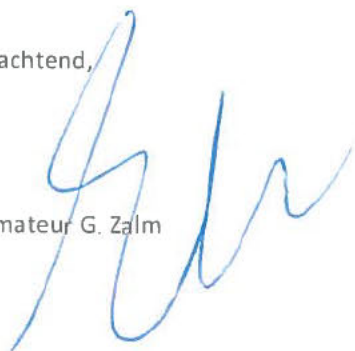
Geachte heer Steenkuijl,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Aan informateur, de heer dr. G. Zalm
P/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Den Haag, 24 augustus 2017

Geachte heer Zalm,

De economie zit weer in de lift. Het gevolg van de groeiende economie is evenwel dat krapte op de arbeidsmarkt is ontstaan. Deze laat zich eerst en vooral voelen in de bètatechniek en informatietechnologie, waar grote moeite is om openstaande vacatures te vervullen. Scholing van voldoende afgestudeerden in bètatechniek of herscholing van mensen met de juiste skills, is van groot belang.

Technologie is overal en gaat in toenemende mate onze manier van leven en werken ingrijpend veranderen. Als Nederland daarvan de vruchten wil plukken, is het nodig in te zetten op een beroepsbevolking waarin iedereen de skills heeft om adaptief te zijn en in zijn of haar sector innovatief te zijn. De steeds groter wordende impact van technologie vraagt hier om, ook in een sector als de zorg. Voldoende en eigentijdse bètatechnische kennis en ervaring zijn voorwaarden om tot de meest innovatieve landen van de wereld te blijven behoren, om maatschappelijke problemen te kunnen oplossen, onze economie te verduurzamen en onze concurrentiekracht te versterken.

In de afgelopen jaren zijn door gerichte inspanning van overheid, onderwijs en bedrijfsleven duidelijke resultaten geboekt op het gebied van de bètatechniekttekorten. Inmiddels volgt bijna vier op de tien studenten in het hoger onderwijs een bètatechnische opleiding. Deze resultaten moeten vastgehouden worden. Tegelijkertijd zijn er ook nog onderdelen die aandacht behoeven, zoals voldoende bètatechnische docenten en het aandeel bètatechnici in het voorbereidend en middelbaar beroepsonderwijs. Voor een succesvol toekomstig Nederland zal wat ons betreft tenminste op onderstaande gebieden bewogen moeten gaan worden in de komende periode.

1. Er wordt een interdepartementaal Skillsfonds ingericht; de stimulering van voldoende afgestudeerden om tekorten tegen te gaan wordt via een publiek-private samenwerking (onderwijs, bedrijfsleven en overheid) succesvol aangepakt om vernieuwing in het onderwijs en de aansluiting op de arbeidsmarkt te versnellen. Hiertoe wordt voor de komende kabinetsperiode, in het verlengde van de ervaringen met het Techniekpact, een interdepartementaal stimuleringsfonds van 500 ME opgericht, dat goede initiatieven vanuit de regio co-financiert. De ambitie van de regio staat centraal en dient te worden afgestemd op nationale prioriteiten. Aan bedrijven, sociale partners en regionale partijen wordt gevraagd te participeren, zodat het fonds tot een nog substantiëler bedrag kan groeien.

De volgende aandachtsgebieden zijn prioriteit:

- a. Initiatieven in het **funderend onderwijs** waar de doelstelling is te zorgen dat alle leerlingen ICT- en technologische vaardigheden opdoen. Succesvolle bestaande initiatieven kunnen hiermee gecontinueerd en uitgebreid worden en hiaten kunnen worden opgepakt.
  - b. Initiatieven voor aantrekkelijk en vernieuwend **beroepsonderwijs**: het beroepsonderwijs moet in ons land flexibeler worden en meer kunnen inspelen op de snelle technologische ontwikkelingen en vragen uit de arbeidsmarkt. Dit betekent een nauwe betrokkenheid van het regionale bedrijfsleven en aansluiting op de regionale economische prioriteiten. Dit gebeurt momenteel voor 5% van de studenten in het beroepsonderwijs via de Centres of expertise en de Centra voor innovatief vakmanschap. Dat zou in de komende periode moeten groeien naar 50% van de studenten. Extra aandachtspunt in deze is het vmbo. Voor alle leerlingen in Nederland geldt dat zij op fietsafstand naar het technisch vmbo moeten kunnen gaan, en dat zij in moderne, up-to-date lokalen les krijgen van vakmensen. De komende jaren zal ook het vmbo extra worden gestimuleerd om via regionale afspraken tot verdere groei te komen. Dit vraagt om een nauwe betrokkenheid van het regionale bedrijfsleven, en aansluiting op de regionale economische prioriteiten. De aanpak zal gepaard gaan met een kennis- en ontwikkelingsprogramma om snelheid en massa te maken.
  - c. Stimulansen op het gebied van het **permanent leren** (om- en bijscholing) dienen eveneens in de regio te worden opgepakt.
2. Actieagenda leraren exacte vakken; de tekorten aan docenten in de exacte vakken vormen een steeds nijpender probleem. Ter illustratie: in ons hele land zijn in de afgelopen jaren gemiddeld per jaar niet meer dan 20 (!) eerstegraads leraren wiskunde opgeleid. De '5-voor-12' situatie vraagt volgens ons om onorthodoxe maatregelen, waarbij gekeken moet worden naar nieuwe vormen van wisselwerking tussen onderwijs-arbeidsmarkt en beroepspraktijk. Hiervoor zijn al kansrijke oplossingsrichtingen geïdentificeerd, zoals Circulaire Carrières en hybride docenten. Deze ontwikkelingen zijn nog pril maar kunnen verzilverd worden in een nieuwe, innovatieve aanpak. Om het tij te keren wordt daarom een *Actieagenda leraren exacte vakken* met het onderwijs, docenten, bedrijfsleven, sociale partners en regionale partijen opgesteld, waarin het lerarentekort voortvarend en onorthodox te lijf wordt gegaan. Het mag immers duidelijk zijn dat veel ambities op het gebied van groei, innovatie en duurzaamheid in ons land staan of vallen bij voldoende en goed opgeleide docenten die jongeren inspireren om voor bètatechnische beroepen en studies te kiezen.
3. Krachten bundelen; tenslotte worden voor een verdere versterking van de aanpak van de bètatechnische problematiek de krachten gebundeld door de verschillende instanties en initiatieven (waaronder in ieder geval PBT, TechniekTalent.nu en TecWijzer) samen te brengen in een *Huis van de Technologie*. Kenmerken van deze publiek-private stimuleringsorganisatie zouden moeten zijn: een flexibele intermediair tussen overheid, onderwijs en bedrijfsleven én landelijk daadkrachtig te zijn door op regionaal niveau effectief te zijn.

Wij bepleiten daarnaast dat gebruik wordt gemaakt van de ervaringen, netwerken en expertise die op dit terrein zowel landelijk als regionaal zijn opgebouwd, en die ook effectief zijn gebleken. Overheid, onderwijs en bedrijfsleven hebben elkaar in de afgelopen jaren op dit punt reeds succesvol weten te vinden. Maar dit kan én moet nog scherper en beter. De afgelopen jaren hebben vooral de ministeries EZ, OCW en SZW hierop ingezet. Verbreding naar meer departementen, zoals Defensie, I&M, BZK en VWS is noodzakelijk om succesvol te zijn: dit is een opdracht die ons allemaal aan gaat. Het is vanuit deze ambitie dat wij u het voorgaande met het oog op een nieuwe kabinetsperiode hebben willen voorleggen. We bepleiten dan ook van harte dat een nieuw kabinet impulsen uitzet die in het verlengde van deze aanpak liggen.

Met vriendelijke groet,

Jeroen van der Veer
Platform Bèta Techniek
Voorzitter RvT

p/o

Ruud Hagendijk
TechniekTalent.nu
Voorzitter Bestuur

Platform Bèta Techniek
De heer J. van der Veer
Oranje Buitensingel 6
2516 VE DEN HAAG

Kenmerk: 201701345

Den Haag, 28 augustus 2017

Geachte heer Van der Veer,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

201701346

Dutch Child Center
CENTRUM VOOR KINDEREN EN OUDERS

Aan Dhr. G. Zalm
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Onderwerp: Jeugdzorg

Ons kenmerk: 17/ 57

24 augustus 2017

BETERE BESCHERMING VAN KINDEREN - DAAR BENT U HET SNEL OVER EENS !

Geachte meneer Zalm, geachte fractievoorzitters Rutte, Zijlstra, Pechtold, Segers,

DUTCH CHILD CENTER is een nieuwe cliëntenorganisatie binnen de jeugdzorg en streeft naar kwalitatieve jeugdhulp, modernisering van het kinderrecht en ondermeer naar vermindering van het aantal uithuisplaatsingen.

Reeds jarenlang en tot op heden is er een stille en verboden ramp in ons land gaande: door structurele fouten bij de Rechterlijke Macht in combinatie met werkmethodes bij Jeugdbescherming -JB (vroeger Bureau Jeugd Zorg- BJZ) zijn duizenden kinderen onterecht uithuisgeplaatst, tientallen kinderen zijn kwijt voor hun ouders, meerdere gezinnen wonen net over de grens om uit handen te blijven van Jeugdzorg. Jeugdbescherming (of Jeugdzorg) hanteert werkmethodes als bijvoorbeeld zeer beperkende bezoekenregelingen en omgangsvermindering met als gevolg de steeds terugkerende drama's en bijna- drama's. U herinnert zich het drama in 2015 van de broertjes Ruben en Julian uit Zeist en onlangs een drama in Lopik, waarbij een moordende vader schrijft over het "afpakken van m' n jongen".

Door structurele fouten bij de Rechterlijke Macht worden 90- 95 % van alle aanvragen voor maatregelen over kinderen toegewezen aan de Jeugdbescherming.

Er is een opvallende en verstikkende ketenloyaliteit tussen Jeugdbescherming, Raad voor de Kinderbescherming en Rechterlijke macht. Die loyaliteit samen met werkmethodes bij JB als bijv. zeer extreem beperkende bezoekenregelingen van 1 uur per maand leidt bij duizenden kinderen binnen enkele jaren tot ouderverstoting: een ernstige chronische situatie voor kind en ouders.

Met andere woorden: 90-95 % van kinderen in zorggevend situaties komen direct terecht bij Jeugdzorg, die op haar beurt weer een toename van het aantal pleeggezinnen noodzaakt. Het getal 90-95 is van recente datum en afkomstig van het Ministerie V/J, in het rapport van de Kinderombudsman "Is de zorg gegrond" werden eveneens verontrustende cijfers vermeld omtrent de Jeugdzorg. Uit voorlopige evaluaties Jeugdwet 2015 blijkt dat gemeenten en zorgverleners de werkelijke betekenis van de Jeugdwet 2015 onvoldoende beseffen; met name voor het eigen- kracht doel is de scholing/opleiding onvoldoende.

Opgemelde gang van zaken veroorzaakt:

- een sterk verhoogde werkdruk bij de Rechterlijke Macht
- hoge maatschappelijke onkosten van veel te veel uithuisplaatsingen
- veel psychische gevolgschade bij kinderen en jeugdigen
- verhoogde aantallen kinderen voor de GGZ-jeugd en ouders bij de GGZ-volwassenen
- terugkerende drama's :in elke gemeente zijn gemiddeld 50 kinderen uithuisgeplaatst,
- in elke gemeente bestaat een grote kans op een nieuw drama .
- veel klachten over Jeugdbescherming en daardoor veel klachten bij de klachtenbureau's

STICHTING DUTCH CHILD CENTER vraagt uw aandacht bij uw besprekingen over Jeugdzaken voor :

- een betere en meer transparante financieringsvorm van Jeugdbescherming/JB.
De perverse prikkel voor gedeeltelijk financiering is thans: het aantal uithuisgeplaatste kinderen per regio; dit is een ontstellende financieringsvorm.
- een betere kwaliteit van Jeugdbescherming door o.a. aanstelling van systeem/gezinstherapeuten per werkgebied, deze professionals kunnen veel eenzijdigheden bij JB voorkomen
- aanwijzingen aan de Rechterlijke Macht over de hoge aantallen uithuisplaatsingen en
- evaluaties van het systeem van de enorme ketenloyaliteit tussen JB , RvdK en R.M.,
- evaluaties inzake ontbrekende waarheidsvinding (art 3.3 Jeugdwet 2015)thans leidend tot veel inbreuk van artikel 8 EVRM.

Wij doen een klemmend beroep op u als formateurs om in te zetten op wetswijzigingen binnen het civiele recht c.q. kinderrecht en andere werkmethodes bij rechtbanken / gerechtshoven leidend tot:

- waarheidsvinding(naar art.3.3 Jeugdwet 2015) als basis voor elk rechtsproces
- uithuisplaatsing alleen in extreme situaties en na proefperiodes
- jaarlijks onderzoek naar terugplaatsing
- afschaffing definitieve uithuisplaatsing,gezagsontheffing,voogdij (wel in extreme situaties)
- invoering jaarlijks revisie/onderzoek bij uithuisplaatsing,gezagsontheffing,-voogdij
- omgangsrecht voor opa en oma
- betere opleiding kinderrechters ,die nu formeel oordelen en niet kijken naar inhoud
- meer spreekrecht voor ouders in kindzaken (Ouders zijn geen criminelen!)

Daarnaast is het belangrijk dat een goede beleidsmatige inbedding wordt gekozen om raadsleden en wethouders structureel meer voor te lichten over de (gedwongen)jeugdhulp in de gemeenten. JB als bovengemeentelijke organisatie staat(gelet Jeugdwet 2015) te ver af van de gemeente. De controlerende en adviserende functie van raad en wethouders dient meer vorm te worden gegeven.

Maatregelen tot verbetering van het kinderrecht en verbeterde werkmethodes bij Jeugdbescherming zullen u een aanzienlijke kostenbesparing kunnen opleveren.

Wij hopen dat u de ernstige noodzaak voelt en vragen u met klem om in de komende regeringsperiode oplossingen aan te dragen voor de langdurige tekortkomingen.

Hoogachtend,

Stichting DUTCH CHILD CENTER kind in nood-kind uithuis-kind kwijt

B.J. van der Kooij, voorzitter

T.J. Bruins,secretaris

Stichting Dutch Child Center
De heer B.J. van der Kooi
Kaagwerf 42
2804 MT GOUDA

Kenmerk: 201701347

Den Haag, 28 augustus 2017

Geachte heer Van der Kooi,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend

Informateur G. Zalm

Bodemdaling door delfstofwinning

Stichting Winamer Belang
22-8-2017

BURGERS WORDEN MISLEID EN BEDROGEN

Stichting Winamer Belang heeft afscheid moeten nemen van haar voorzitter Rinze Post. Hij heeft zich het lot van zijn medeburgers met schade aan hun huis door bodemdaling aangetrokken en er alles aan gedaan om een goede schaderegeling te bewerkstelligen. Tevens heeft hij zich ingezet voor onze leefomgeving. Rinze is in het verleden wel eens neergezet als actievoerder en iemand die handelde uit eigen belang. Niets is minder waar. Hij heeft altijd vanuit het algemeen belang gehandeld. Hij heeft enorm veel informatie/feiten en rapporten verzameld en dit alles uit eigen zak betaald. Het is schrijnend dat iemand dit allemaal zelf heeft moeten betalen en alle overheden, mijnbouwers en instanties niet thuis geven. Wij hebben Rinze leren kennen als strateeg en bruggenbouwer, die partijen nader tot elkaar tracht te brengen. Hij heeft hierbij altijd oog gehad voor mensen die een zwakke positie bekleden in hun streven naar gerechtigheid met betrekking tot het verhalen van hun schade door bodemdaling en getracht hen hierbij te helpen en bij te staan. Dankzij hem komt er nu toch beweging voor wat betreft de bodemdaling door mijnbouwactiviteiten en beginnen verschillende andere partijen zich ook zorgen te maken. Wij zullen de tomeloze inzet van Rinze dan ook enorm missen. Zonder hem had de Stichting Winamer Belang dit allemaal niet voor elkaar kunnen krijgen.

De overheid heeft bewerkstelligd dat er een verdeel en heers cultuur is ontstaan. Wij lopen helaas tegen een muur van onbegrip op. Zoals een ambtenaar in Den Haag vanachter zijn bureau opmerkte: "Een hoop gedoe om niks". Waarom wordt er dan wel 70 miljoen euro voor gebiedsherstel uitgetrokken als er niks aan de hand is. Jammer genoeg heeft de burger die schade heeft en de kerk van Wijnaldum die grote scheuren vertoont hier niets aan. De Provincie vindt dat wij moeten ophouden met zeuren. Op een vraag van ons om dit op papier te zetten kregen we nul op het rekest.

De overheden onttrekken zich aan hun verantwoordelijkheid. De overheid, lagere overheden en controlerende instanties zijn verstrikt geraakt in een woud van technische leugens, laksheid, weigering en opzettelijke misleiding. "*Wat kun je nog als feiten die zijn verzameld er niet meer toe doen*". We zitten in de "democratische dictatuur". Men geeft de burger de indruk dat je wat mag zeggen, maar doen daar alleen wat mee als het in hun straatje past. Moet het in Friesland, net als in Groningen, zover komen dat woningen onbewoonbaar worden verklaard?

In de bijlage zetten we uiteen hoe geweldig de schaderegeling is die de toenmalige Minister van Economische zaken, mevrouw Jorritsma, met de mijnbouwers heeft opgesteld en heeft gepresenteerd in de Tweede Kamer. Wij, als Stichting, hebben onze verantwoordelijkheid voor dit gebied genomen en geprobeerd om er achter te komen wat de geweldige regeling waar de Minister en de Provincie het over hebben, nu werkelijk inhoudt.

Zie bijlage: *Winning in de bodem*

NAM en Petroland gaven advies aan Minister Jorritsma hoe de schaderegeling zou moeten werken met de oprichting van de Tcbb. Zij lichtte de Tweede Kamer in en presenteerde deze als een geweldige regeling in het belang van de burgers. *Maar wie leverde de feiten aan de burgers?*

De politiek had zeer waarschijnlijk geen kennis van dit soort zaken en vertrouwde op de Minister, die meldde in de Tweede Kamer dat de burgers met deze regeling fantastisch waren geholpen. De Provincie Fryslân nam dit in goed vertrouwen aan en schreef aan de Statenleden dat deze regeling

een grote rechtszekerheid en een solide afwikkeling van schade voor de burgers verzekerde. Maar in de praktijk komt het er op neer, dat er nog steeds geen goede schaderegeling is. Hoe moet het anders?

Winamer Belang heeft zich ingezet voor het plaatsen van tiltmeters in de Provincie Fryslân. De aap kwam snel uit de mouw! Op advies van de Tcbb en de SodM zijn de gewenste tiltmeters bij Oppenhuizen en Uitwellingerga door Minister Kamp afgewezen. Dit staat haaks op eerdere uitspraken van de Tcbb (zie bijlage)

Wij willen met feiten die wij aangedragen hebben een bijdrage leveren aan een goede fundering voor het afhandelen van schades. Ondanks de bouwstenen die zijn aangeleverd in rapporten, brieven en de media, wijst Minister Kamp toch het gebruik van tiltmeters en nulmeting af.

Delfstofwinners en de Minister van Economische zaken willen geen omkering van de bewijslast, geen nulmeting, geen tiltmeters, maar willen wel de Tcbb, die pas in actie komt wanneer er reeds schade is geconstateerd. Burgers hebben duidelijk geen enkele zeggenschap, maar de bodem is toch van alle Nederlanders?

Het woord is nu aan de politiek, onze volksvertegenwoordigers. Wat doet U met deze feiten ? Gaat U het vertrouwen van de burgers terugwinnen of blijft U zich verschuilen?

Stichting Winamer Belang
Wijnaldum

Bijlagen: Winning in de bodem, verlies in het oppervlak
Verhullende besluitvorming politiek ten nadele van de burger

Winning in de Bodem

Verlies op het Oppervlak

August 14, 2017

Opgesteld door: Hielke van Duuren

Winning in de Bodem

Verlies op het Oppervlak

Inleiding

'Een regering die Peter berooft om Paul te betalen, kan altijd rekenen op de steun van Paul', zei ooit een Nobelprijswinnaar van de literatuur, George Bernard Shaw. Parallel aan deze uitspraak geschiedde en geschiedt het ook in Nederland. Onze bodem is rijk aan een aantal delfstoffen: steenkool, olie, gas en zout. Deze delfstoffen worden en masse uit de grond gehaald voor economisch gewin. Enkel kijkend naar de gaswinning, heeft dit Nederland een geldsom van 248 miljard euro opgebracht. Dit geld ligt aan de basis van de Nederlandse welvaartsstaat en allemaal hebben we hiervan geprofiteerd: kindertoeslag, gratis scholing voor de jeugd, om de twintig kilometer een ziekenhuis, en nog steeds profiteren we hiervan. Maar zoals de Yin en Yang ons leert: haal je ergens iets weg, dan komt het ergens anders bij en komt ergens iets bij, dan heb je het ergens anders weg gehaald. Dit dualistische principe geldt ook voor de winning van delfstoffen. Wanneer men zout uit de grond haalt, bestaat het zout opeens boven de grond en niet meer onder de grond. Als gevolg hiervan ontstaat er een leegte in de grond, waardoor de bodem naar beneden zal zakken. Een tamelijk simpel principe, maar klaarblijkelijk een complex theorema voor onze overheid. Mensen in zout- en gasrijke gebieden lijden onder de winning. De daling van de grond, zorgt voor scheuren in het huis en zo zien vele Friezen, Drentenaren en Groningers de waarde van hun huis kelderen. Sinds 1995 wordt er in Noordwest Friesland zout gewonnen. Precies in deze periode daalde de grond tussen de 13 en 24 centimeter, gemeten tot en met 2005. Dit is een opmerkelijk gegeven en dat de delfstoffenwinning hier aan ten grondslag ligt, kan geen toeval zijn.

Welvaart vraagt om offers, dat begrijpt elke burger. Weinig Friezen vinden het erg dat er zout wordt gewonnen in hun provincie, want natuurlijk, om de huidige welvaart te behouden moeten we onze grondstoffen benutten. Het heikele punt ligt echter in het feit dat de schade van de bodemdaling aanzienlijk is en dat de burger op geen enkele manier tegemoet wordt gekomen in het herstellen van de schade. Sterker nog, het probleem van schade als gevolg van delfstoffenwinning, wordt door onze overheid niet eens erkend. Het verhaal dat voor u ligt geeft inzicht in de zoutwinning in Friesland en hoe de overheid doelbewust en stelselmatig de burger volledig buitenspel zet.

De totstandkoming van een schijnregeling

Toen het bedrijf Frima, later bekend als Frisia in het begin van de jaren negentig zout wilde gaan boren in het gebied rond het havenstadje Harlingen, stond de actiegroep 'Laat het zout maar zitten' op. Deze groep heeft zich jarenlang, van 2001 tot 2010, ingezet om de zoutwinning in Noordwest Friesland tegen te gaan. Een toen al sterk geldend motief was de angst voor een drastische daling van de bodem. Naarmate de zoutwinning vorderde, werd steeds duidelijker dat de bodem hier heftig op reageerde. De actiegroep heeft veel

rechtszaken gevoerd tegen Frisia, maar verloor deze. In verslagen van de rechtbank, gedurende de jaren 2007 tot en met 2009, wordt gemeld dat grieven en aannames falen en feiten en bewijs ontbreken. Dit was reden voor Winamer Belang, een belangengroepering uit Wijnaldum, (Winaam in het Fries) een dorp ten noordoosten van Harlingen, om zich te gaan richten op het verzamelen van feiten en bewijsstukken en dit bewijs naar buiten te brengen. Op deze manier hoopte de groep wél te kunnen bewijzen dat de forse bodemdaling een gevolg was van de zoutwinning. En daarmee hoopte het getroffen Friese kleivolk de overheid ervan te kunnen overtuigen dat verdere zoutwinning direct stopgezet zou moeten worden. Ook wilde men een redelijke vergoeding voor het inmiddels nodige herstel van de opgelopen schade. Leden van Stichting Winamer Belang hebben tot in de late avonduren brieven en rapporten doorgespit om zoveel mogelijk informatie te krijgen over deze kwestie.

Vele avonden, vele vergaderingen, telefoontjes en mailtjes later werd duidelijk hoe de besluitvorming rondom de zoutwinning in Noordwest Friesland destijds was verlopen. In de jaren negentig gingen de gemeenteraden van Harlingen en Franeker akkoord met het voorstel van de provincie Fryslân over de zoutwinning in hun gebied. In dat voorstel stond dat de burgers konden rekenen op een goede schaderegeling, zo was hen door de Provincie gezegd. De Provincie kon hier echter helemaal geen garanties voor geven, want op dat moment was zij nog in onderhandeling met Den Haag, waaronder met de Minister van Economische zaken. Op advies van Professor Jan van Dunné wilde de Provincie de bodembeweging en het gedrag van gebouwen goed in beeld brengen en had daarvoor enkele eisen aangevoerd. Zo wilde de Provincie een fijnmazig meetsysteem door het gebruik van zogenaamde tiltmeters. Dit apparaat kan tot op milliseconden nauwkeurig hoekveranderingen (trillingen) opvangen en is zo ontworpen dat zij gelijk een relatie legt tussen trillingen en schade, schadeopbouw en zettingsschade. Kortom, deze meter zegt ons direct of schade aan een gebouw komt door groundbewegingen, die expliciet worden aangedreven door de winning van delfstoffen. De tiltmeter kan dit onderscheid maken, doordat er, alvorens de meter wordt geplaatst, een nulmeting plaatsvindt. De gehele bodemontwikkeling kan van begin tot eind, door de nulmeting als beginpunt te nemen, gemonitord worden. Dat is anders dan bij de huidig gebruikte meters; deze kunnen alleen maar de bodemdaling meten en niet de beweging van de bebouwing. Ook pleitte de Provincie er bij de regering voor om een onafhankelijke juridische commissie in te stellen die de burger op een juiste wijze zou bijstaan in geval van schade.

Aan de andere kant van de tafel, tegenover de Provincie, zat de Minister van Economische Zaken, die werd geadviseerd door de NAM en Petroland. De NAM, de Nederlandse Aardolie Maatschappij, is in handen van Shell en ExxonMobil. Dit zijn twee uiterst commerciële organisaties die, en dat geldt vooral voor Shell, al jarenlang Oost-Indisch doof zijn voor woorden als medemenselijkheid, eerlijkheid en helpen-aan-een-betere-wereldheid. Shell heeft in de voorgaande eeuw meegeholpen aan een ernstige destabilisatie van het Midden-Oosten, door altijd haar belangen te mengen met geopolitieke kwesties. Bovendien blijkt uit rapporten dat de Irakoorlog niet primair zou gaan om kernwapens, maar om de oliebelangen van Shell en BP. Uitgerekend deze commerciële organisatie 'adviseert' indirect de Minister over hoe schadegevallen van Nederlandse burgers afgewikkeld zouden moeten worden. Het advies van de NAM over de afwikkeling van schadegevallen aan de Minister viel, hoe kan het ook anders, ongunstig uit voor de burgerman. Het door de Provincie Fryslân gevraagde

gebruik van een nulmeting en tiltmeters werd afgeraden, waardoor het bewijzen van schade onmogelijk zou worden. Een logische gedachte is: 'wat voor belangen heeft Shell bij zoutwinning, zij doen toch meer met olie en gas en misschien ook schelpen?' Dat klopt, alleen nu is het zo dat de instelling van tiltmeters een ramp zou zijn voor Shell, een ware 'Shell Shock'. Met tiltmeters zou eindelijk bewezen kunnen worden dat de schade in Groningen komt door de gaswinning. Voor de NAM, en dus Shell, zou dit enorme gevolgen hebben; zij zouden dan miljarden aan schadevergoedingen moeten uitkeren aan alle gedupeerden. Als in Friesland de tiltmeters zouden worden ingesteld, dan zouden de Groningers dit ook eisen en dan is er niemand meer die hen nog ongelijk kan geven.

Naast het negatieve advies over tiltmeters drongen NAM en Petroland er bij de Minister op aan om de Technische commissie bodembeweging (afgekort Tcbb) als commissie in te stellen. Die zou dan moeten gaan over de afwikkeling van schadegevallen. Let wel, deze commissie komt pas in actie als de schade is geconstateerd en is er niet op gericht om schade te voorkomen. En daar zit een belangrijk addertje onder het gras. Schade kan immers nooit worden bewezen, omdat nulmetingen en tiltmetingen niet gebruikt worden. Kortom, er kan in de praktijk nooit sprake zijn van schade, veroorzaakt door de gas-en zoutwinning. De Tcbb lijkt dus enkel voor de vorm te bestaan, aangezien de uitslag van elk schadegeval al op voorhand vastligt. De Tcbb lijkt daarmee een ultieme vorm van 'windowdressing' of zo men wil, 'zout in de ogen strooien'. Iedereen die bij de Tcbb werkt kan net zo goed zijn haar tot twintig meter lang laten groeien, in een toren de hele dag met een spinnenwiel klooiën en wachten op een wolf die door middel van een geheime spreuk de deur van de toren kan openmaken. Het is van dezelfde sprookjesachtige pretentie. Nuance: naast dat de Tcbb voor de vorm bestaat, fungeert de Tcbb als buffer voor de Minister, de Provincie en de mijnbouwers. Geen van deze drie partijen draagt verantwoordelijkheid voor de afwikkeling van de schadegevallen, omdat zij dat hebben uitbesteed aan de Tcbb. Daardoor zal het disfunctioneren van de schadeafwikkeling niet zo snel aan hen blijven kleven. Althans dat hopen ze. De Minister, de Provincie en de mijnbouwers kunnen te allen tijde klachten en problemen over de bodemdaling doorverwijzen naar de Tcbb, die op haar beurt te allen tijde zal zeggen dat de opgelopen schade niet een gevolg is van de winning. En daar sta je dan als burger, met je drie studerende kinderen, met je hypotheek, met je demeterende moeder, volledig machteloos.

De Minister, mevrouw Jorritsma, nam uiteraard het advies van de NAM en Petroland over en droeg de instelling van de Tcbb voor aan de Tweede Kamer. Deze- ging akkoord met de instelling van de Tcbb. Daarmee gaf men gehoor aan de behoefte van 'het niet willen meten omdat men niet wilde weten'. Het gebruik van nulmetingen en tiltmeters was dan nu ook van de baan. De drie Noordelijke Provincies (Groningen, Drenthe, Friesland) gingen, onder druk van Den Haag en met een wenkend perspectief van financiële regelingen, ook akkoord, ondanks dat dit in strijd was met de belangen van hun eigen inwoners. De drie Provincies kregen namelijk financiële regelingen en middelen, mits ze akkoord zouden gaan met de voorwaarden van de Minister. Dit heeft de smaak van omkoping. De aanvankelijk goede wil van de Provincies en het bewaken van het belang van haar inwoners moest het uiteindelijk afleggen tegen andere (commerciële) belangen. Het was nu niet alleen de bodem die hierdoor daalde, maar ook de kracht van de overheid als enige bewaker van het algemeen belang daalde hiermee.

De buitenspelpositie van de burger

Er is veel gestreden tegen dit oneerlijke systeem, maar dit verzet is door de overheid monddood gemaakt. Ten eerste is procederen hetzelfde als een kuil graven voor je eigen voordeur; zonder de nulmeting en tiltmeters valt er gewoon niets te bewijzen. De mijnbouwers beschikken over zeer doortrapte juristen, waar je als burger amper tegen op kunt bieden. Je bent financieel beter af wanneer je een vastgoedbezitter in Noordoost Groningen bent, dan wanneer je een rechtszaak begint tegen de mijnbouwers. Ten tweede wordt men van het kastje naar de muur gestuurd door de vele instanties die betrokken zijn bij de schadeafhandeling rondom de delfstoffenwinning zoals SodM, KNMI Deltares, Witteveen en Bos, Altea, Nationaal Coördinator Groningen, Veilig Wonen, Arcadis, enzovoort. Deze tombola van instanties maakt het voor de burger onmogelijk om het overzicht te behouden. Ten derde maakt de overheid de meest ingewikkelde, anti-leek, in jargon gesproken rapporten over de zoutwinning, waardoor mensen bij het kleinste verzet of vorm van verdieping snel zullen afhaken. Als laatste, misschien wel het meest effectieve wapen: zwijgen. Door niet te reageren op mailtjes, telefoontjes en aanvragen, maak je de burger, na jarenlange strijd, murw.

Opvallende feiten

De volgende feiten geven de zoutwinning en de totstandkoming ervan een nog dubieuzer karakter.

- In een artikel van de Leeuwarden Courant uit januari 2015, zegt de mijnbouwer Frisia nog nooit schade te hebben hoeven uit te keren. Een beter bewijs is niet te leveren: tijdens de zoutwinning daalde de bodem tussen de 14 en 26 millimeter per jaar, terwijl daarvoor de bodem maar daalde met 0,5 millimeter per jaar. Er bestaat een overduidelijk causaal verband tussen de zoutwinning en de daling van de bodem. De zoutwinner zegt nog nooit schade te hebben hoeven uitkeren; wat óf betekent dat de bodem heel toevallig zo drastisch is gedaald óf het betekent dat het hele systeem voor geen donder werkt. Wij gokken het laatste. Want al zou het toeval zijn dat de bodem gelijktijdig met de zoutboringen ingrijpend daalde, dus de daling niet werd aangedreven door de zoutwinning, waarom zou de overheid dan geen nulmetingen willen, waarom geen tiltmeters, waarom geen onafhankelijke commissie? Als ze niets te verbergen zouden hebben, zouden ze ook niet zoveel moeite doen om te voorkomen dat de bodemdaling op een volledige manier gemeten wordt. Het is allemaal tamelijk doorzichtig. De bodem zakt overduidelijk door de delfstoffenwinning, maar een schade-uitkering is er nooit geweest. Het hele systeem is erop ingericht om de mijnbouwer zo veel mogelijk winst te laten maken met als gevolg dat de burger lijdt onder schade, een forse waardedaling van het huis en in het ergste geval loopt het huis het risico om in te storten.

-Er zijn in dit verband twee typen commissies die de schadegevallen kan onderzoeken: een juridische commissie en een technische commissie. Een juridische commissie is uit op feiten en zal de meest geschikte meetapparatuur (tiltmeters) gebruiken om de groundbeweging te monitoren en een eventueel verband met schade te onderzoeken. De overheid kan deze

commissie niet verbieden om bepaalde meters niet te gebruiken, want dit zou, wegens de juridische aard van de commissie, ingaan tegen de grondwettelijke scheiding der machten. Echter, een technische commissie kan wel verboden worden om geschikte meetapparatuur te gebruiken. De Tweede Kamer en de Noordelijke Provincies zijn destijds onvolledig door de Minister ingelicht over het verschil tussen een juridische en een technische commissie. De Minister hamerde op een technische commissie, maar heeft het bewust nagelaten om de betreffende bestuurders goed in te lichten, met alle gevolgen van dien.

-De Minister gaf de Tcbb als opdracht om de simpele schadegevallen af te handelen; de gecompliceerde schadegevallen moesten worden afgehandeld door de rechter. Bijvoorbeeld zaken waarbij verscheidene mijnbouwers bij betrokken zijn als mogelijke veroorzaker van de schade of waar een verlaging van het grondwaterpeil ten grondslag zou kunnen liggen aan de schade. De praktijk laat iets heel anders zien. De Tcbb maakt wél rapporten over gecompliceerde schadegevallen en wijst erop dat er geen verband is tussen de winning en de schade. De Minister neemt helemaal de moeite om jarenlang een toneelstukje op te voeren: hij stelt de Tcbb in, laat rapporten schrijven en maakt een heel web van instanties, hij heeft van alles gedaan om de façade vorm te geven, maar laat het vervolgens na om zich te houden aan het script van zijn eigen toneelstukje.

-Op een bijeenkomst, op 8 oktober 2015, op uitnodiging van de OMEM werd de Tcbb vertegenwoordigd door de heer Haak (vice voorzitter). Hij meldde dat, om een goed beeld te krijgen van de schade aan de bebouwing, een aanvullend meetnetwerk noodzakelijk is. Daarbij moet permanente vervorming van de ondergrond en de bebouwing in beeld worden gebracht. Iedereen op de bijeenkomst, inclusief de heer Haak, waren het erover eens dat tiltmeters hieraan een wezenlijke bijdrage kunnen leveren. Uiteindelijk heeft de Tcbb deze uitspraken ook schriftelijk bevestigd aan OMEM. Toen de gemeente Súdwest Fryslân een aanvraag deed bij Minister Kamp, voor plaatsing van tiltmeters, gaf onder andere de Tcbb een negatief advies aan de Minister. Dit staat haaks op de visie van dhr. Haak. Waarom geeft de Tcbb een advies aan de Minister dat totaal niet in lijn is met wat één van haar vertegenwoordigers op een conferentie heeft gezegd? Misschien heeft het iets te maken met het feit dat de Tcbb helemaal niet in het leven is geroepen om kritisch na te denken en om burgers verder te helpen. Ook de SodM (Staatstoezicht op de Mijnen) adviseerde Minister Kamp negatief over deze kwestie. Dat terwijl de SodM in een brief van 26 juli van 2013 aan Stichting Winamer Belang (ROK) meldt dat de monitoring van schade aan panden niet behoort tot de wettelijke toezichtstaken van de SodM. Een advies over tiltmeters zou gezien hun takenpakket daar helemaal niet in passen.

-In een brief van 23 juli 2011 schreef de Provincie aan de Minister dat er langdurig blijvende schade ontstaat door de zoutwinning. Toch kreeg Frisia een vergunning van de Minister om tot in ieder geval 2062 te mogen blijven winnen. Door de Provincie wordt dus erkend dat de zoutwinning leidt tot schade aan gebouwen, dit is ook bekend bij de Minister. Ook is het bekend bij de Minister dat er nooit een schadegeval is uitgekeerd. Toch blijft de Minister bij elke correspondentie volhouden dat de huidige regeling goed functioneert.

Slotwoord

Een regering die Peter berooft om Paul te betalen, kan altijd rekenen op de steun van Paul. In dit verhaal is Peter de burger en Paul is een acteur die bij veel personages ingepast kan worden. Paul is de mijnbouworganisatie, die waar ze maar wil toestemming van de regering krijgt om te boren, zonder te hoeven betalen voor de schade die ze bij de burgers maakt. Paul is ook de burger die niet last heeft van de boringen—de rest van Nederland profiteert van de boringen in het noorden van het land. Paul is de aandeelhouder van Shell, Frisia, ExxonMobile die elke maand een riant dividend krijgt uitgekeerd. De overheid heeft zijn bevolking met betrekking tot de delfstoffenwinning stelselmatig benadeeld en is niet transparant geweest over de nadelen zodat de mijnbouwers maar verder konden boren. In plaats van dat de overheid de bewoners in de mijnbouwgebieden heeft beschermd tegen de machtige kapitalistische bedrijven, heeft zij deze bedrijven juist geholpen te verdienen ten koste van de bewoners.

De meest essentiële vraag is: 'waarom?' Waarom wil Den Haag zo graag dat de mijnbouwers geen schadevergoedingen hoeven uit te keren, welk belang heeft zij daar bij? Het is duidelijk dat bedrijven op een aantal vlakken de Nederlandse bestuurders volledig in de tang hebben. De Shell heeft nota bene een eigen kantoor op het Binnenhof. Het is zinloos en irreëel om het apocalyptische beeld te schetsen dat bedrijven onze politiek volledig in de hand hebben. Het is feitelijk echter zo, zoals in dit verhaal duidelijk blijkt, dat bedrijven een grote invloed hebben op zowel de landelijke, als de provinciale en gemeentelijke politiek. Dat komt in de kwestie rond de gas-en zoutwinning op een bijna karikaturale manier naar voren. Het is onze taak als burgers om kritisch te blijven en onze overheid te corrigeren waar zij dit soort steken laat vallen. De maatschappij ontwikkelt zich op bestuurlijk, op geografisch, op technologisch, op medisch, op economisch, op sociaal en op cultureel gebied steeds meer en dat zal het blijven doen. Daarmee wordt onze samenleving steeds complexer en raken wij als mensen het overzicht kwijt. Vechten voor een rechtvaardige samenleving en om deze te behouden is niet enkel een taak meer van journalisten en rechters, daarvoor is de groep te klein en de complexiteit van de samenleving te groot. Wij, als burgers, moeten kritisch blijven op alles wat er om ons heen gebeurt en zelf op onderzoek uitgaan wanneer wij onrecht ruiken. Kennis is een groot wapen en wanneer dit wapen collectief door de mensen wordt ingezet, kan geen Minister hier meer een ingewikkelde constructie voor bedenken. Ook moet er vanuit de burger meer aanspraak gemaakt worden op het geweten van grote bedrijven. In Duitsland hebben de mijnbouwers de schadeafwikkeling goed geregeld. Dit is op een uiterst eerlijke manier gedaan—er geldt een omkering van bewijslast: de mijnbouwer betaalt in principe elk schadegeval in het gebied waar ze boren, tenzij de mijnbouwer kan bewijzen dat de schade niet door delfstoffenwinning komt. Dit is een hoopvol gegeven. De Nederlandse mijnbouwers hadden er ook voor kunnen kiezen om dit op eenzelfde manier te regelen, hier hebben ze niet voor gekozen. Steeds meer bedrijven zeggen te doen aan maatschappelijk verantwoord ondernemen, maar in de praktijk zien we dat nog niet genoeg, zeker in de delfstoffenwinning. We zullen ook nooit genoeg moeten nemen met de mate waarin bedrijven maatschappelijk ondernemen, want het is toch zo *dat ontevredenheid de eerste stap naar vooruitgang is*. Het wordt tijd dat mijnbouwbedrijven vanwege hun milieu-beschadigende

producten verplicht zijn, om maatschappelijk verantwoord ondernemerschap overtuigend in de praktijk te brengen. Laten we social media nou niet enkel meer gebruiken om onszelf centraal te stellen en ons eigen leven in de etalage te zetten, laten we het ook als wapen gebruiken tegen de grote bedrijven. Teken die ene petitie, publiceer je bedenkingen en bevindingen over de bezigheden van bedrijven of uit je ongenoegen over de zoveelste boringplaats in Nederland. Op die manier dwingen we de grote bedrijven zich eerlijker op te stellen en zo zorgen we er samen voor, op langere termijn, een mentaliteitsverandering te laten plaatsvinden bij bedrijven als Shell.

Nu weer terug naar de gas-en zoutwinning. Wat moet er nu concreet gebeuren voor een eerlijke regeling?

-Ten eerste moet er een juridische commissie komen die onafhankelijk de groundbeweging meet en schade onderzoekt en vaststelt.

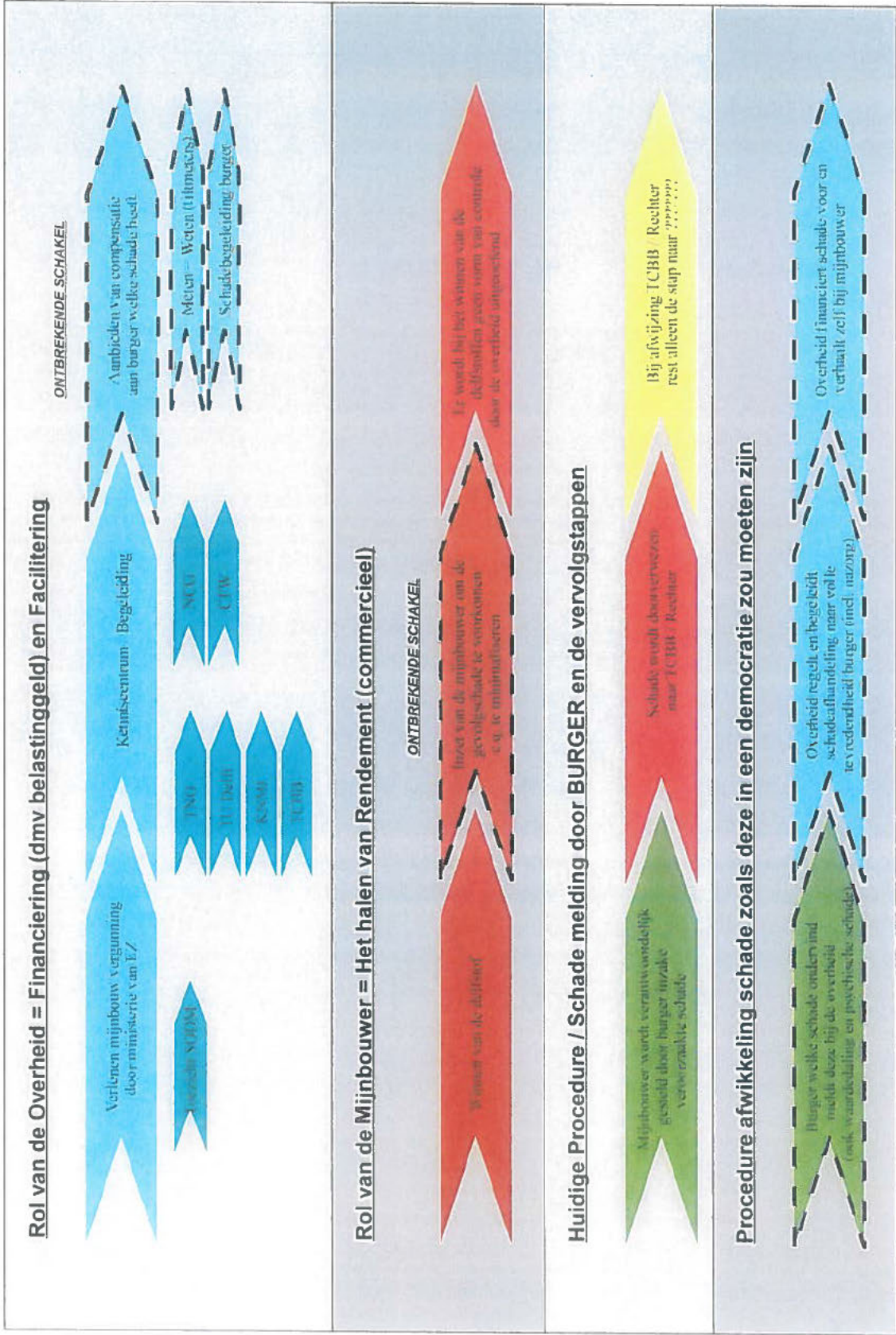
-Ten tweede moet er een omkering van bewijslast komen; de cijfers van de bodemdaling bewijzen overduidelijk dat er een causaal verband is tussen de bodemdaling en de schade. Het is niet meer dan eerlijk dat de mijnbouwbedrijven hiervoor opdraaien en dat het probleem in eerste instantie op hun bord terecht komt, en niet op die van de burger. Het zijn tenslotte de mijnbouwers die de boringen wilden en ervan profiteren, de bewoners van de mijnbouwgebieden hebben hier nooit om gevraagd.

-Ten derde moet er gebruik worden gemaakt van nulmetingen en tiltmeters. Deze zijn noodzakelijk om het verband tussen bodemdaling en gebouwschade te onderzoeken en zijn daarmee onmisbaar voor een eerlijk systeem. Dit zijn de drie stappen naar een eerlijke regeling, maar er moet nog veel gebeuren voor Den Haag zal zwichten. Het begint bij u, hopelijk doet u iets met deze informatie, in welke vorm dan ook. Wellicht ziet Nederland snel een eerlijker land tegemoet.

Stichting Winamer Belang

Wijnaldum

Verhullende besluitvorming politiek ten nadele van de burger

Stichting Winamer Belang
Siverdaleane 6
8857 BA WIJNALDUM

Kenmerk: 201701349

Den Haag, 28 augustus 2017

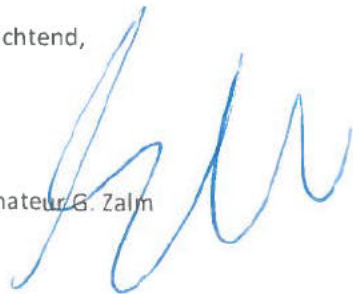
Geachte heer en/of mevrouw,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Aan de staatssecretaris mevrouw S.A.M. Dijkma
Ministerie van infrastructuur en milieu
Postbus 20910
2500 EX Den Haag

VERZONDEN 23 AUG 2017

datum augustus 2017

registratienummer 17.16857

betreft Schiphol en regeerakkoord

bijlage(n) geen

Geachte mevrouw Dijkma,

Wij maken ons grote zorgen over de geluidhinder en milieuvervuiling die ontstaat door de voor de komende jaren geplande forse groei van Schiphol. Wij wenden ons tot u als verantwoordelijk bewindspersoon en een afschrift aan de informateur, omdat Schiphol ongetwijfeld op de agenda staat van de partijen die deelnemen aan de formatiebesprekingen. Als wethouders van gemeenten in het Groene Hart, tevens lid van de Omgevingsraad Schiphol, volgen wij de ontwikkeling van Schiphol van zeer nabij. Met name in onze regio is de geluidhinder groot en die is de afgelopen jaren ook significant toegenomen. Omdat de Kaagbaan en Polderbaan aan hun limiet zitten zal verdere groei van Schiphol in ieder geval plaatsvinden in de Zuidoosthoek onder Schiphol, dus het Groene Hart. Natuurlijk onderkennen wij het economisch belang van Schiphol voor Nederland. De afgelopen jaren is echter sprake geweest van een sterke groei, waarbij het aantal vluchten zodanig is toegenomen dat het voor 2020 vastgestelde plafond van 500.000 vluchten al dit jaar wordt aangetikt. Het economisch rendement van deze extra groei, die deels voor rekening komt van prijsvechters, is voor de BV Nederland niet bijzonder groot. Opvallend is dat VNO/NCW in haar pleidooi in de Telegraaf van 4 juli jl. pleit voor een doorgroei van Schiphol naar 800.000 vluchten per jaar. Daar ligt geen enkele economische onderbouwing aan ten grondslag. Bovendien gaat VNO/NCW volledig voorbij aan de normen en regels die zijn gesteld voor geluidhinder en veiligheid. Het is niet voor niets dat de Onderzoeksraad voor de Veiligheid in haar rapport van 6 april jl. vaststelt dat de grenzen van de groei voor Schiphol bijna zijn bereikt vanwege structurele veiligheidsrisico's.

Als bestuurders van het Groene Hart pleiten wij voor het volgende:

- Het Rijk moet een zorgvuldige belangenafweging maken bij het vaststellen van het kader voor de ontwikkeling van Schiphol. Daarbij is een kritische blik van belang, zodat de beperkte beschikbare ruimte optimaal wordt ingevuld met respect voor de leefomgeving, naast de economische belangen. Daarbij moet de focus ons inziens liggen op het faciliteren van de vluchten die economisch relevant zijn. Die versterken namelijk de economische groei, de hubfunctie van Schiphol, en de positie van bedrijven in de Randstad.

- Wij verzoeken het Rijk dringend om de vliegroutes zodanig te reguleren dat het Groene Hart niet de zwaarste klappen krijgt. Een groot deel van het gebied rond Nieuwkoop, Bodegraven-Reeuwijk en de Ronde Venen is nota bene een formeel vastgesteld Stillegebied met Natura 2000 gebieden. Dat betekent ons inziens dat de overheid hier ook zijn verantwoordelijkheid dient te nemen om de stilte te handhaven.
- Op langere termijn zal steeds verdere groei van Schiphol op de huidige locatie de leefomgeving onevenredig belasten. Wij verzoeken het Rijk om tijdens de komende kabinetsperiode onderzoek te doen naar een oplossing voor deze problematiek.

Wij verzoeken u en ook de informateur om bij de kabinetsformatie de bovengenoemde overwegingen te betrekken, zodat partijen een genuanceerd standpunt kunnen formuleren in het regeerakkoord. Wij verzoeken in deze belangrijke kwestie te bemiddelen.

Hoogachtend,

Namens de gemeenten die deel uitmaken van "cluster Groene Hart", zijnde Nieuwkoop, Alphen aan den Rijn, Woerden, Bodegraven-Reeuwijk, de Ronde Venen en Stichtse Vecht en Kaag en Braassem,

Alphen aan den Rijn

Bodegraven-Reeuwijk

Gemeente De Ronde Venen

G.A.H. Elkhuzen, wethouder gemeente Nieuwkoop/duo voorzitter cluster Groene Hart Schiphol

Kopie aan de heer dr. G. Zalm

Gemeente Nieuwkoop
De heer G.A.H. Elkhuizen
Postbus 1
2460 AA TER AAR

Kenmerk: 201701351

Den Haag, 28 augustus 2017

Geachte heer Elkhuizen,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

201701352

Voorzitter

Aan de informateur, de heer dr. G. Zalm

Binnenhof 1a
2513 AA Den Haag
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

070 318 20 00

voorzitter@tweedekamer.nl
www.tweedekamer.nl

Den Haag, 25 augustus 2017

Geachte heer Zalm,

Bij deze wil ik graag de wens van een aantal fracties uit de Tweede Kamer (te weten die van de PVV, Groen Links, SP en PvdA) om een voortgangsbericht inzake de kabinetsformatie te ontvangen, aan u overbrengen.

De wens van deze fracties komt mede voort uit de behoefte aan meer duidelijkheid over het resterende tijdspad van de formatie in verband met de afwegingen die in de Kamer zullen worden gemaakt omtrent het houden van de Algemene politieke beschouwingen én het voeren van een debat over de regeringsverklaring met een nieuw kabinet.

Met vriendelijke groet,

Khadija Arib
Voorzitter Tweede Kamer der Staten-Generaal

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kenmerk: 201701353

Den Haag, 28 augustus 2017

Geachte Voorzitter,

Op 25 augustus jl. ontving ik uw brief met de wens van een aantal fracties uit de Tweede Kamer (PVV, GL, SP en PvdA) om een voortgangsbericht inzake de kabinetsformatie, zulks mede met het oog op het houden van de algemene politieke beschouwingen en het voeren van een debat over de regeringsverklaring met een nieuw kabinet.

Ik kan u berichten dat de werkzaamheden ter uitvoering van mijn opdracht als informateur voortgang vinden. Een belangrijk onderdeel hiervan heeft betrekking op de financiële opstelling die de informateur namens de fracties ter doorrekening aan het CPB voorlegt. De voorbereiding hiervan is nog niet afgerond. Na verzending van een financiële opstelling aan het CPB zal de doorrekening hiervan ongeveer een week in beslag nemen. De doorrekening van het CPB kan vervolgens aanleiding zijn om te besluiten tot aanpassing van de financiële opstelling. Na het bereiken van overeenstemming over de financiële opstelling en de overige elementen die van belang zijn voor de vorming van een coalitie, kan, na instemming van de fracties, een regeerakkoord worden gesloten dat de informateur als bijlage bij zijn eindverslag aan u aanbiedt. Het debat van de Tweede Kamer over mijn eindverslag kan dan leiden tot de aanwijzing van een formateur met de opdracht een kabinet te vormen.

Gelet op het voorgaande acht ik het niet aannemelijk dat er voor de derde woensdag van de volgende maand een kabinet uit VVD, CDA, D66 en CU is gevormd.

Hoogachtend,

Gerrit Zalm, Informateur

201701354

Kabinet Minister-President
Ministerie van Algemene Zaken

> Retouradres Postbus 20001 2500 EA Den Haag

p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
T.a.v. de informateur G. Zalm
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kabinet Minister-President

Binnenhof 19
2513 AA Den Haag
Postbus 20001
2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Onze referentie
3212544

Datum 23 augustus 2017
Betreft Beantwoording verzoek Informateur (201701236)

Geachte heer Zalm,

Bijgaand treft u aan de beantwoording van de minister van Economische Zaken,
de heer Kamp, van uw verzoek d.d. 20 juli 2017 (kenmerk 201701236).

DE MINISTER-PRESIDENT,
Minister van Algemene Zaken,
namens deze,
De Secretaris-Generaal,

d/s. P.H.A.M. Huijts

MINISTER
MINISTERIE VAN ECONOMISCHE ZAKEN

De heer drs. M. Rutte
Minister-president
Ministerie van Algemene Zaken
Binnenhof 19
2513 AA 's-GRAVENHAGE

Den Haag, 22 AUG. 2017
17130600

Geachte heer Rutte,

Hierbij stuur ik u de antwoorden op vragen van de informateur betreffende gaswinning, NCG en toekomstbeelden van de verschillende energiemarkten (kenmerk 201701236).

Hoogachtend,

H.G.J. Kamp

Vraag 1

In de scenario's van EZ is de gaswinning tussen nu en 2021 altijd constant (21,6 bcm). Welke daling van de winning is er technisch te realiseren tussen nu en 2021? Wat moet er daartoe gebeuren, bijvoorbeeld het versneld overschakelen van de industrie op hoogcalorisch gas en welke kosten (maatschappelijk en/of budgettaire) zijn daaraan verbonden.

Antwoord

- In de scenario's is een niveau van gaswinning dat veilig genoeg is als uitgangspunt gehanteerd, rekening houdend met de leveringszekerheid. Hierbij wordt de winning gebaseerd op de meest recente adviezen van SodM uit oogpunt van veiligheid en GTS voor leveringszekerheid. Daarmee is de veiligheid geborgd en worden juridische risico's zoveel mogelijk beperkt. Indien de gaswinning om politieke redenen lager wordt vastgesteld dan vanuit veiligheid noodzakelijk is, heeft dit juridische en budgettaire consequenties.
- Het huidige winningsniveau is, naar aanleiding van het meest recente advies van SodM, per 1 oktober a.s. vastgesteld op 21,6 miljard m³. Uit het advies dat GTS op 17 mei 2017 heeft uitgebracht over de leveringszekerheid blijkt dat de komende jaren geen vermindering van de fysieke vraag naar laagcalorisch gas te verwachten is en dat tot en met 2020 een jaarlijks winningsniveau van ruim 21 miljard m³ noodzakelijk blijft om te voorzien in de fysieke behoefte aan laagcalorisch gas in een gemiddeld jaar.
- Er zijn twee maatregelen die een nieuw kabinet in gang kan zetten om de behoefte aan Groningengas te laten afnemen, maar die hebben tot aan 2021 een beperkt effect:
  1. Versnelling van verduurzaming en energiebesparing;
  2. Zeven grootverbruikers (industriële en gascentrales) die aangesloten zijn op laagcalorisch gas over laten schakelen op hoogcalorisch gas (ombouw). Het effect hiervan loopt tussen nu en 2021 op tot cumulatief 2 miljard m³ op jaarbasis en blijft daarna stabiel op dit niveau.
- De kosten die zijn gemoeid met deze ombouw zijn volgens de meest recente inzichten van GTS geraamd op totaal € 150 miljoen. Daarvan is grofweg de helft nodig voor aanpassingen in de infrastructuur van het GTS transportnet en de andere helft voor aanpassing van de installaties bij bedrijven. De extra kosten voor het aanpassen van het transportnet kunnen naar verwachting versleuteld worden in de transporttarieven.
- Het is van belang om op te merken dat er naar de huidige inzichten geen andere opties voorhanden zijn om de behoefte aan Groningengas eerder/snel te doen verminderen. Het bouwen van een nieuwe stikstofinstallatie heeft geen effect op de behoefte aan Groningengas tussen nu en 2021. De overheden in België, Duitsland en Frankrijk hebben laten weten dat een snellere ombouw dan thans gaande is ondoenlijk is. Het ombouwen is, gelet op het zeer grote aantal aansluitingen (meer dan 10 miljoen) dat moet worden omgezet, vooral logistiek een grote uitdaging.

Gevolgen terugbrengen gaswinning onder het leveringszekerheidsniveau

- Het terugbrengen van de gaswinning onder het niveau dat benodigd is voor de leveringszekerheid betekent dat er afnemers moeten worden afgesloten. Dit heeft veiligheidsrisico's en (grote) financiële gevolgen, als gevolg van de daaruit voortvloeiende schade.
- Wanneer er onvoldoende laagcalorisch gas beschikbaar is, wordt er meer gas aan het net onttrokken dan er wordt ingevoerd. Dit leidt tot een verlaging van de gasdruk in de leidingen. Wanneer deze druk te laag wordt, functioneert het systeem niet meer en komen huishoudens en bedrijven zonder gas te zitten. Huizen kunnen dan niet meer worden verwarmd, er kan niet meer op gas worden gekookt en productieprocessen vallen stil. Dat brengt ook veiligheidsrisico's met zich mee.
- Indien er een dreiging is dat de druk in het systeem te laag wordt, treedt bij GTS een noodprotocol in werking. Als er geen mogelijkheden zijn om gas op het systeem in te voeden uit het Groningenveld, bergingen of stikstofinstallaties, dan zullen afnemers moeten worden afgeschakeld. Op basis van wet- en regelgeving hebben leveringen aan huishoudens en essentiële sociale diensten voorrang boven die aan bedrijven. Voor de bedrijven zullen bij afsluiting de productieprocessen per direct vastlopen met grote financiële consequenties. In het geval van de gascentrales zal afsluiting vaak niet mogelijk

zijn want zij produceren ook warmte voor huishoudens en elektriciteit die nodig is voor het functioneren van verwarmingsketels.

- Het apart afsluiten van bedrijven is alleen mogelijk voor de ca. 300 bedrijven die direct op het GTS-net zijn aangesloten. Voor het overige is het onderscheid tussen huishoudens en bedrijven niet eenvoudig te maken, want GTS zal dan één of meerdere regionale distributienetten volledig moeten afsluiten. Op een dergelijk net zitten zowel huishoudens als bedrijven (bijvoorbeeld ziekenhuizen, tuinders, MKB).
- Ook het buitenland is afhankelijk van het Nederlandse laagcalorische gas en heeft hiervoor geen alternatief. Los van de vraag of het wenselijk is om buitenlandse huishoudens in de kou te zetten ten faveure van Nederlandse huishoudens, is het juridisch ook niet mogelijk. Alle afnemers, dus ook de buitenlandse afnemers, dienen volgens Europese regelgeving op gelijke wijze te worden behandeld.
- Ook aan het weer opstarten van de gaslevering zijn (veiligheids-)risico's verbonden. Stel: op het moment van de onverwachte afschakeling staat in een huishouden het gasfornuis aan, dan bestaat de kans dat dit apparaat door de bewoners vervolgens niet wordt uitgezet. Wanneer de levering dan weer wordt hervat, dan gaat in deze woning automatisch het gas stromen. Dit brengt ontploffingsgevaar en andere veiligheidsrisico's met zich mee. Om dit te ondervangen dienen de aansluitingen van alle individuele huizen en bedrijven apart te worden gecontroleerd op gevaarlijke situaties voor ze weer in gebruik kunnen worden genomen. Hoe groter het afgesloten gebied is des te complexer en tijdrovender deze opgave wordt.

Vraag 2

Hoeveel en welke (nieuwe) vergunningen zijn er verleend voor exploitatie van kleine velden. Hoeveel gaswinning en budget is daarmee gemoed? Welke van deze vergunningen kunnen nog worden ingetrokken en wat zijn de financiële consequenties daarvan? (pm. Het gaat over kleine velden die nog niet in productie zijn, maar waar wel al vergunningen voor zijn verleend). Hoeveel nog niet toegekende vergunningsaanvragen zijn er?

Antwoord

De kleine velden bevinden zich op land en op zee. Deze velden bevatten vrijwel allemaal hoogcalorisch gas. Er liggen op land nog 40 kleine velden met een opsporings- of winningsvergunning, die om diverse redenen nog niet ontwikkeld zijn. Voor 11 van deze velden op land wordt een productiestart verwacht tussen 2017 t/m 2020. In totaal gaat het bij deze 11 velden om ongeveer 27 miljard m³ aan gasvoorraden.

De meeste van deze velden liggen binnen grotere winningsvergunningen waarin al uit andere kleine velden wordt geproduceerd. Deze winningsvergunningen kunnen dus niet zomaar ingetrokken worden. Slechts voor 3 van deze nog op te starten velden (gezamenlijke gasvoorraad van ongeveer 6,5 miljard m³ gas) geldt dat de winningsvergunning alleen het betreffende veld omvat. Ook voor deze laatste categorie velden is het de vraag of deze vergunningen ingetrokken kunnen worden.

De vraag naar de financiële consequenties van het intrekken van vergunningen is niet zonder meer te beantwoorden. Het intrekken van een vergunning zonder financiële consequenties kan alleen op basis van de gronden die de mijnbouwwet geeft. De financiële consequenties van het intrekken zijn afhankelijk van de kosten die de oliemaatschappij heeft gemaakt om het betreffende veld op te sporen. Hierbij moet gedacht worden aan het verwerven van goede kwaliteit seismiek, geologische studies en het zetten van een proefboring, waarvan de kosten in de orde van € 20 miljoen zullen liggen. Ook heeft een producent recht op vergoeding van gederfde opbrengsten. Maar een eventuele schadevergoeding zal hier niet altijd toe beperkt kunnen worden. Het kleine velden beleid is er namelijk op gericht om velden in samenhang en met een zo efficiënt mogelijke benutting van de infrastructuur te ontwikkelen en te exploiteren.

Dit betekent dat een investering in de ontwikkeling van een specifiek klein veld niet op zichzelf staat, maar onderdeel uitmaakt van een samenhangend geheel aan investeringen in infrastructuur (transportleidingen en gasbehandelingsinstallaties). Het wegvallen van het volume van een nieuw te ontwikkelen veld kan dan ook tot gevolg hebben dat reeds in ontwikkeling zijnde velden niet meer rendabel geëxploiteerd kunnen worden of dat zelfs de continuïteit van een bedrijf in het geding komt. Wat hiervan de financiële consequenties zijn is nu niet te kwantificeren.

De productie van gas uit alle kleine velden, zowel op zee als op land, bedroeg in 2016 22,6 miljard m³. De verwachting van TNO is dat dit als gevolg van de uitputting van bestaande velden zal teruglopen naar 5 miljard m³ in 2041, waarbij dan rekening is gehouden met aanbod uit nog te ontdekken en in ontwikkeling te nemen kleine velden. Als er geen nieuwe velden in productie worden genomen dan is er in 2041 nagenoeg geen aanbod meer. Tegen deze achtergrond werkt de sector zelf aan een plan voor het op een verantwoorde wijze afbouwen van de gaswinning langs de lijn van een afnemende vraag en aanbod. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan het eventueel kunnen benutten van de infrastructuur voor andere toepassingen (biogas of waterstofgas) en het behouden van de daarvoor benodigde kennis.

Op 1 juli 2017 zijn voor kleine velden op land 5 opsporingsvergunningen en 2 winningsvergunningen in behandeling.

Vraag 3

Er ligt een wetsvoorstel over positie NCG bij RvS. Wat wordt met dit wetsvoorstel beoogd en hoe wil men dit met het voorstel vormgeven?

Antwoord

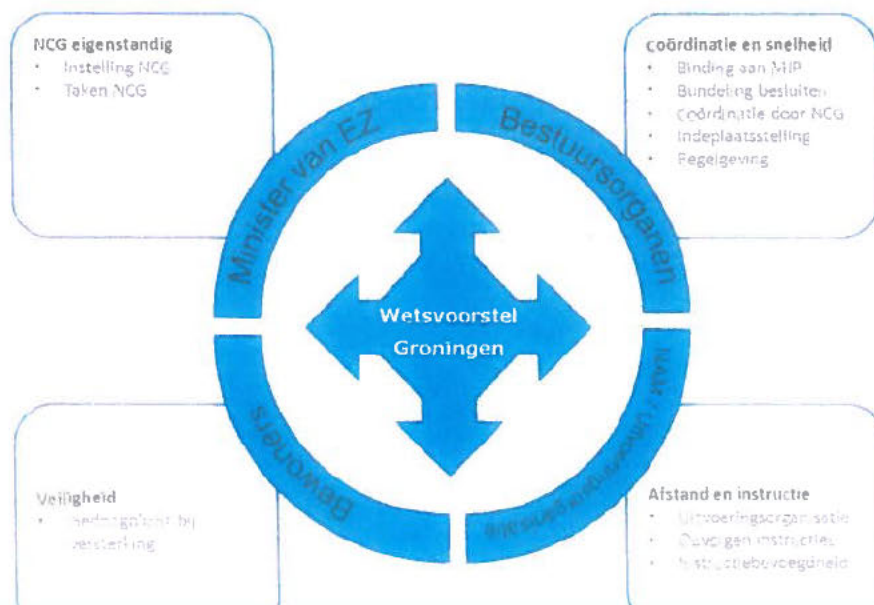
Onderwerp wetsvoorstel

Het wetsvoorstel tot wijziging van de Mijnbouwwet betreft maatregelen in verband met bodembeweging door de gaswinning uit het Groningenveld. Het wetsvoorstel beoogt de ingezette acties voor een passende schadeafhandeling, versterking en leefbaarheid te ondersteunen en te versnellen door de publieke interventiemogelijkheden te versterken. Het wetsvoorstel zal naar verwachting vanwege recente ontwikkelingen moeten worden aangepast, hier wordt momenteel aan gewerkt, maar definitieve besluitvorming hierover is aan een nieuw kabinet.

Vormgeving wetsvoorstel

Het uitgangspunt van het wetsvoorstel is dat NAM primair verantwoordelijk is en blijft voor de afhandeling van schade en het versterken van gebouwen en werken in verband met bodembeweging door de gaswinning uit het Groningenveld. Om de schadeafhandeling en het versterken meer onafhankelijk en op afstand van NAM in te vullen geeft het wetsvoorstel verschillende mogelijkheden.

Allereerst richt het wetsvoorstel zich tot NAM en de door NAM ingeschakelde Uitvoeringsorganisatie. Het wetsvoorstel bevat een instructiebevoegdheid van de NCG aan NAM en de uitvoeringsorganisatie over schadeafhandeling en versterking. Ten tweede richt het wetsvoorstel zich tot bestuursorganen. De NCG krijgt de mogelijkheid om de crisis- en herstelwet (bundeling besluitvorming) van toepassing te verklaren op projecten ten behoeve van de versterkingsopgave. Ten derde richt het wetsvoorstel zich tot bewoners. Het betreft hier de mogelijkheid om een gedoogplicht ten aanzien van versterkingswerkzaamheden op te leggen voor projecten ten behoeve van de versterkingsopgave. Tot slot krijgt de NCG de mogelijkheid om vanuit een meer eigenstandige positie taken uit te voeren.

Vraag 4

Welke uitgewerkte toekomstbeelden heeft EZ ten aanzien van de werking van de verschillende energiemarkten? (elektriciteit, gas, warmte). En wat betekent dit voor het te voeren energie en klimaatbeleid?

Antwoord

De Nederlandse energiemarkten behoren tot de meest concurrerende en betrouwbare van Europa.¹ Het op peil houden van de betrouwbaarheid en betaalbaarheid van de Nederlandse energievoorziening, terwijl het aandeel hernieuwbare energie daarin fors toeneemt, vraagt om een energiemarkt met meer flexibiliteit. Om voor de toekomst meer flexibiliteit te ontsluiten moet de bestaande wet- en regelgeving worden aangepast, en moet ontwikkeling en innovatie plaatsvinden van technieken om hernieuwbare energie (langdurig) op te slaan of te converteren.

In het elektriciteitsnet zal vanwege de toename van hernieuwbare elektriciteit en elektrificatie substantieel geïnvesteerd moeten worden in de transportnetten. Het gasnet krijgt te maken met een gestage afbouw en tegelijkertijd met een veranderend aanbod, waarbij naast aardgas ook andere gassen als groen gas en waterstof kunnen worden aangeboden. Naast deze beide landelijke netten zullen ook warmtenetten verder opkomen als onderdeel van de Nederlandse transportinfrastructuur. Deze worden regionaal of lokaal ontwikkeld op basis van de aanwezige bronnen, maar er zullen ook nationaal kaderstellende afspraken gemaakt moeten worden over aanleg, transport en gebruik.

Uiteindelijk moet er een situatie ontstaan waarin de drie energiemarkten (elektriciteit, gas en warmte) op gelijkwaardige wijze in onderlinge samenhang en concurrentie kunnen voorzien in productie, transport en levering van warmte en elektriciteit.

Komende kabinetsperiode

- Richting 2030 is aanvullend beleid nodig om te zorgen dat Nederland richting 2050 op een geleidelijk transitiepad komt om een CO₂-reductie van minimaal 80-95% te realiseren. Zonder aanvullend beleid is de verwachting dat de CO₂-uitstoot in de periode tot 2030 in Nederland stabiliseert of zelfs toeneemt (met name door een voorziene stijging van de CO₂-uitstoot in ETS-sectoren). Indien wordt afgezien van tijdige, aanvullende maatregelen is er vanaf 2030 een uitzonderlijk forse inspanning nodig richting 2050.
- Daarom zullen in de komende kabinetsperiode randvoorwaarden gecreeërd moeten worden om het geleidelijke transitiepad vast te houden. Het gaat hierbij om de volgende zaken:
  - Heldere invulling van de ambities om de in de Energieagenda gestelde CO₂-doelen te kunnen realiseren.
  - Helderheid verschaffen over de verdeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden tussen Rijk, provincies, gemeenten, netbeheerders, energieproducenten en -leveranciers.
  - Versterken van de bestaande marktinrichting en -werking van energiemarkten, onder andere zodat marktpartijen de juiste prikkels krijgen voor investeringen in opslag- en conversie van energiedragers, en het actief inrichten van de marktordering voor warmtelevering.
  - Versnellen en verbreden van de inzet op energiebesparing binnen alle functionaliteiten.
  - Gestage uitrol en inpassing van hernieuwbare bronnen voor warmte en elektriciteit. Verdere ontwikkeling van technieken in pilotsituaties als deze nog niet gereed zijn voor brede uitrol, zoals geothermie en hernieuwbaar gas (waterstof en groen gas).
- Daarvoor zijn de volgende stappen noodzakelijk:
  - Verdere ontwikkeling transportinfrastructuur elektriciteit.
  - Start met regionale analyses van de regionale energievoorziening in ieder geval voor alternatieve warmtevoorziening en oplossingen met hernieuwbaar gas.

¹ ACER/CEER, Annual Report on the Results of Monitoring the Internal Electricity and Gas Markets in 2015 – Retail markets, p.32.

- Uitvoeren huidige plannen, en bijbehorende pilotprojecten, voor de verdere ontwikkeling van de transportinfrastructuur, met name voor warmte en alternatief gebruik van gas.
- Handvatten opstellen voor de afweging tussen een elektriciteitsnet, gasnet of warmtenet voor lokale warmtevoorziening. Elementen als financiële haalbaarheid, maatschappelijk draagvlak en ruimtelijke inpassing moeten hier een plek in krijgen.
- Regels opstellen voor (grootschalige) warmtenetten voor systeembeheer, netbeheer en eigenaarschap/financiering. Waar mogelijk worden open netten gecreëerd, waarmee in groei van een meer divers en duurzamer warmteaanbod mogelijk wordt gemaakt.
- Onderzoek doen naar een maatschappelijk aanvaardbare kostenverdeling van de diverse energievoorzieningen.
- Zo inrichten van de elektriciteitsmarkt dat marktpartijen prijsprikkels krijgen om de transportinfrastructuur efficiënter (minder tijdens piekmomenten) te gebruiken.
- Geschikt maken van de transportinfrastructuur gas voor transport van lokaal opgewekt groen gas en waterstof of warmte. Dit vraagt zowel technische aanpassingen in de netten zelf als aanpassing en ontwikkeling van de wet- en regelgeving.

In onderstaande toelichting wordt per energiemarkt het toekomstbeeld verder in detail toegelicht.

1. Elektriciteit

De elektriciteitsmarkt van de toekomst

- Implementatie van Parijs (COP) vereist realisatie van een *minimaal* volledig CO₂-vrij elektriciteitsproductie in 2050. Mogelijk is het noodzakelijk om al eerder dan 2050 een CO₂-vrij productiepark te realiseren, omdat bij andere functionaliteiten CO₂-reducerende maatregelen moeilijk haalbaar en kostbaarder zijn dan in de elektriciteitssector. In 2015 bedroeg de uitstoot 48 Mton (24% van het totaal). Het aandeel hernieuwbare elektriciteit in de totale, Nederlandse *elektriciteitsmix* zal de komende jaren flink groeien en ca. 41%² bedragen in 2023 en rond de 70% in 2030, waarbij wordt uitgegaan van de uitrol van 1 GW WOZ in de periode 2023-2030.
- De kosten van hernieuwbare elektriciteitsopwekking en de subsidiebehoefte per kilowattuur dalen gestaag, subsidievrije tenders voor wind op zee op korte termijn lijken waarschijnlijk.
- De precieze opmaak van het Nederlandse elektriciteitsproductiepark in de toekomst is onzeker. Doorrekeningen van ECN & PBL maken wel duidelijk dat in alle scenario's de capaciteit van wind- en zonenergie fors toeneemt en het uitsluiten van bepaalde CO₂-neutrale opwekkingstechnieken (bijv. kernenergie) de transitie duurder maakt.³
- De totale elektriciteitsvraag zal op termijn stijgen door elektrificatie van de energievraag voor mobiliteit, verwarming van gebouwen en industriële processen. Een verdubbeling of meer van de elektriciteitsvraag in 2050 lijkt realistisch (ca. 800 PJ).
- De elektriciteitsproductie zal in de toekomst voor een groter gedeelte op lagere spanningsniveaus en uit kleinere opwekkingsbronnen plaatsvinden. Voor realisatie van de energietransitie op lange termijn lijkt centrale grootschalige energieopwekking echter essentieel, met name uit windparken op zee.
- De Nederlandse elektriciteitsmarkt zal steeds verder ingebed worden in de Europese elektriciteitsmarkt. De markt is al goed geïntegreerd met markten in het buitenland. Binnen de EU en in andere samenwerkingsverbanden werkt Nederland aan verdere integratie en verbetering van de samenwerking in de Noordwest-Europese regio en op de Noordzee. Nederland plukt de vruchten van Europese integratie van de elektriciteitsmarkt in termen van leveringszekerheid, concurrentie en inpassing van hernieuwbare elektriciteit.

Leveringszekerheid en de verbetering van de werking van de elektriciteitsmarkt

- In de bestaande elektriciteitsmarkt kiezen bedrijven in beginsel zelf om te investeren in productiecapaciteit op basis van hun verwachtingen van de toekomstige elektriciteitsmarkt, waaronder de verwachte brandstof- en CO₂-prijzen. Naarmate het aandeel weersafhankelijke, intermitterende, bronnen (zon en wind) groeit, neemt het aantal draaluren van conventionele capaciteit (kolen, biomassa, gas en kern) af. Het gevolg is dat deze centrales hun

² NEV 2016, tabel A.13, p. 219.

³ PBL studie: 'nationale kosten energietransitie in 2030'

investeringskosten in een korter tijdsbestek moeten terugverdienen en dat het beroep op flexibiliteit in de markt toeneemt.

- Het onderzoek dat het Ministerie van Economische Zaken in 2016 heeft uitgezet bij Frontier Economics, wijst aan dat de leveringszekerheid ten minste tot 2030 goed is geborgd en dat er geen aanleiding is om zogenaamde capaciteitsvergoedingen voor conventionele centrales in te stellen. Dergelijke vergoedingen – in feite subsidie voor het 'beschikbaar' houden van conventionele productiecapaciteit – zijn maatschappelijk erg duur en verstoren de werking van de elektriciteitsmarkt. De studies die transmissienetbeheerder TenneT jaarlijks uitvoert, bevestigen eveneens dat marktvooruitzichten niet wijzen op risico's voor de Nederlandse leveringszekerheid.
- In beide studies is verondersteld dat de Nederlandse, tijdelijk stilgelegde gascentrales bij het aantrekken van de markt weer in werking worden genomen. Het afgelopen jaar is in lijn met deze voorspelling een deel van de stilgelegde capaciteit opnieuw in gebruik genomen.⁴
- De Europese Commissie onderschrijft dit standpunt. Het vorig jaar gepubliceerde, Europese wetgevingspakket ("Clean Energy Package") bevat bepalingen over capaciteitsmechanismen. De Europese Commissie benadrukt met name de nadelen van capaciteitsmechanismen, legt de invoering daarvan aan banden en beschouwt dit als een uiterste maatregel. Eerst moeten lidstaten inzetten op verbetering van de werking van de elektriciteitsmarkt, het afschaffen van gereguleerde prijsplafonds en het betrekken van internationale verbindingen bij beoordeling van de leveringszekerheid. Deze lijn wordt door een groot deel van de lidstaten onderschreven, waaronder ook Duitsland.
- Om leveringszekerheid en betaalbaarheid te handhaven in een elektriciteitssysteem met een hoog aandeel weersafhankelijke productie, is het wel nodig om de werking van de elektriciteitsmarkt te verbeteren en marktpartijen helder perspectief te bieden op de ontwikkeling daarvan. Dit vraagt om het opheffen van belemmeringen voor inzet van of investeringen in flexibiliteit, het ondersteunen van bepaalde technologieën in de onderzoeks-, ontwikkel- of opschalingsfase via innovatiesubsidies, een heldere, juridische afbakening tussen activiteiten van marktpartijen en gereguleerde taken van netbeheerders, het niet invoeren van gereguleerde prijsplafonds en verdere verbinding van nationale elektriciteitsmarkten.

2. Gas

- Als gevolg van de eigen Nederlandse gasvoorraden neemt aardgas van oudsher een belangrijke positie in de Nederlandse huishouding in. Weliswaar is het aandeel van aardgas in de primaire energievoorziening in de afgelopen jaren gedaald van ca. 50% tot iets minder dan 40%, maar Nederland is nog steeds het meest aardgas intensieve land in de EU.
- De spelregels die gelden op de Nederlandse gasmarkt zijn afgeleid van de EU spelregels die gelden voor de interne markt voor gas. De rol van de overheid is daarbij beperkt tot die van wet- en regelgever en toezichthouder. De handel zelf is in handen van private partijen (waaronder GasTerra). Het zijn deze partijen die bepalen waar (bij wie) en wanneer zij gas inkopen en die daarmee tevens bepalen hoe de gasstromen lopen.
- Zoals in de Energieagenda aangegeven zal de rol van aardgas geleidelijk minder worden. Hernieuwbare gassen zullen steeds meer hun intrede doen en alternatieve bronnen van warmte worden tot ontwikkeling gebracht. In het huidige politieke en maatschappelijke debat staat CO₂-reductie vaak gelijk aan het uitfaseren van aardgas. Inderdaad zal de CO₂ uitstoot snel moeten worden verminderd. Het aardgasvrij maken van wijken en gestaag terugdringen van het gebruik van aardgas in de gebouwde omgeving is daarvoor nodig. In de periode van 2030 tot 2050 zal het gebruik van aardgas in Nederland mede daardoor sterk afnemen.
- Echter, totdat er voldoende alternatieven zijn, is de inzet van aardgas als schoonste fossiele brandstof wel een effectieve mogelijkheid om zowel de CO₂ uitstoot te reduceren als om schommelingen in de productie van zon- en windenergie op te vangen. Wanneer aardgas veilig kan worden gewonnen is het wenselijk dit uit de Nederlandse bodem te winnen. Wij zijn dan minder afhankelijk van import en de schonere winning in Nederland beperkt de CO₂ footprint.
- Daarnaast levert in Nederland gewonnen gas ook inkomsten op voor de overheid. Hernieuwbaar gas, dat steeds meer beschikbaar komt in de vorm van biogas, maar ook bijvoorbeeld waterstof, vormt op veel terreinen een goed alternatief voor aardgas, met name

⁴ Bijvoorbeeld de Rijnmond centrale (<http://energie.nl/nieuws/485444-1702/failliete-rijmond-centrale-790-mw-keert-terug-op-het-net>).

voor sectoren waar emissiereductie lastig te realiseren is. Op die manier kan een deel van de bestaande gasvoorziening verder vergroenen. De huidige gasinfrastructuur blijft in dat verband een belangrijke rol spelen, ook voor de noodzakelijke opslag van energie.

3. Warmte

- In 2050 moeten ongeveer 9 miljoen gebouwen en 10 duizend hectare kassen in de glastuinbouw CO₂-arm zijn. Om in 2050 een CO₂-arme gebouwde omgeving te hebben is een tijdige start met energiebesparing onmisbaar en zullen jaarlijks naar schatting gemiddeld 200.000 gebouwen moeten worden aangepakt.
- De transitie naar een CO₂-arme lage temperatuur warmtevoorziening vindt grofweg plaats langs drie lijnen, beperken van de warmtevraag, verduurzamen van het warmteaanbod en aanleg, vervanging of verzwaring van de bijbehorende infrastructuur. Belangrijk element met oog op de leveringszekerheid is het zoveel mogelijk wegnemen van piekbelastingen in zowel de warmtevraag als de elektriciteitsvraag. Ongeacht welke energiedrager gekozen wordt, is een goede isolatie van alle gebouwen noodzakelijk.
- In de Energieagenda is beschreven dat gemeenten de regie krijgen in de lokale besluitvorming rondom de energietransitie in de gebouwde omgeving. Het Rijk blijft systeemverantwoordelijke voor een betrouwbaar en betaalbaar energiesysteem, en moet zorgen voor de condities en randvoorwaarden voor de te maken keuzes. De regulering, financiering en kostenverdeling van de diverse warmte-opties wordt waar mogelijk op elkaar afgestemd, zodat een meer gelijk speelveld ontstaat op basis waarvan de afweging tussen de verschillende opties genomen kan worden. Warmtenetten worden daarom op meer vergelijkbare wijze gereguleerd als elektriciteits- en gasnetten. Het zijn echter qua schaalniveau en ontwikkelingsfase andere structuren, en kunnen dus niet volledig geïntegreerd worden.
- Dit alles kan het beste samen komen in een interbestuurlijke programmatische aanpak waarin regionale samenwerking, kennisontwikkeling en uitvoeringskracht wordt georganiseerd voor de energietransitie in de gebouwde omgeving.
- Er is een aantal aanpassingen nodig in de wetgeving om de warmtetransitie mogelijk te maken. Het recht op een gasaansluiting dat alle Nederlanders tot nu toe hadden kan worden vervangen door een warmterecht. Het aansluitrecht op een infrastructuur(mix) voor warmtevoorziening moet daarvoor worden verankerd in de wetgeving. Het demissionaire kabinet maakt het via een aanpassing in de warmtewet reeds mogelijk voor gemeenten om bij nieuwbouw niet meer gebonden te zijn aan de aansluitplicht op aardgas. Met de inwerkingtreding van de omgevingswet in 2019 vervalt de verplichting voor projectontwikkelaars om in nieuwbouwwoningen een gasinstallatie aan te brengen als er door de netbeheerder een gasnet is aangelegd in de buurt van de woning. Ook wordt het dan mogelijk voor gemeenten om een hogere minimumeis te stellen aan nieuwbouw. Vergelijkbare regelingen zijn nodig voor de bestaande bouw.
- Ten slotte moet de komende jaren hard gewerkt worden aan de scholing en opleiding in de bouw en installatiesector. Er is een inhaalslag nodig voor voldoende geschikt personeel in de bouw- en installatiesector met de juiste opleiding. Marktpartijen zullen hun kennisniveau op peil moeten brengen qua klantgerichtheid, marketing en het kunnen bieden van totaalpakketten voor besparing en verduurzaming.

u. g. y. g. g. g.

IX CU, SP & FVD

201701365

IX VVD INFORMATEUR C. ZALM

Van: [redacted]
Datum: woensdag 16 augustus 2017 11:50

Aan:

Cc:

Bijlage:

Onderwerp:

LEUK WAS HET **NIET** VOOR DE MEDEPLICHTIGE AAN DE POGING TOT MOORD (VERGIFTIGING) VAN

[redacted]
i.v.m. het bedrijfsongeval/zware aanrijding/poging tot doodslag van 22-11-2007.

Geachte dames, heren en geïnteresseerden,

Ik heb voorafgaande aan de terechtzitting de medeplichtige [redacted] **GEMAAND** voor 22 augustus 2017 € 415.916,67 te betalen, opdrachtgever ING Bank N.V. heeft tot 22 augustus 2017 een betalingsachterstand van € 346.346,67.

413.346.67

Het Tuchtcollege heeft alle stukken en **aktes gelezen**, maar het was niet mogelijk een proces verbaal van de terechtzitting op te maken en te ondertekenen.

[REDACTED]

Kenmerk: 201701356

Den Haag, 28 augustus 2017

Geachte heer [REDACTED]

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

2017-01357

 KOPIE

Ministerie van infrastructuur en Milieu
t.a.v. de staatsecretaris mevrouw S.A.M. Dijkma
POSTBUS 20901
2500 EX DEN HAAG

afdeling
Ruimtelijk beleid en advies
contactpersoon
E. ten Cate
onderwerp
Schiphol en regeerakkoord

telefoon
14 01 82
uw kenmerk
-

gouda
23 augustus 2017

zaaknummer
1108856

verzonden

25 AUG. 2017

Geachte mevrouw Dijkma,

Wij maken ons zorgen over de milieuhinder die ontstaat door de groei van Schiphol.

Als gemeente in het Groene Hart, nauw betrokken bij de Omgevingsraad Schiphol, volgen wij de ontwikkeling van Schiphol van zeer nabij.

In onze regio is de geluidhinder groot en deze is de afgelopen jaren significant toegenomen. Omdat de Kaagbaan en Polderbaan aan hun limiet zitten zal verdere groei van Schiphol in ieder geval plaatsvinden in de Zuidoosthoek onder Schiphol, dus het Groene Hart.

Bestuurders van het Groene Hart hebben besloten gezamenlijk een actie "geef stilte een stem" te starten. Gouda ondersteunt deze actie.

Bestuurders van het Groene Hart pleiten voor het volgende:

- Het Rijk moet een zorgvuldige belangenafweging maken bij het vaststellen van het kader voor de ontwikkeling van Schiphol. Daarbij is een kritische blik van belang, zodat de beperkte beschikbare ruimte optimaal wordt ingevuld met respect voor de leefomgeving, naast de economische belangen. Daarbij moet de focus ons inziens liggen op het faciliteren van de vluchten die economisch relevant zijn. Die versterken namelijk de economische groei, de hubfunctie van Schiphol, en de positie van bedrijven in de Randstad.
- Wij verzoeken het Rijk dringend om de vliegroutes zodanig te reguleren dat het Groene Hart niet de zwaarste klappen krijgt.
- Een groot deel van het gebied rond Nieuwkoop en Bodegraven-Reeuwijk is zelfs een Stillegebied. Dat betekent ons inziens dat de overheid hier haar verantwoordelijkheid dient te nemen om de stilte te handhaven.
- Op langere termijn zal steeds verdere groei van Schiphol op de huidige locatie de leefomgeving onevenredig belasten. Wij verzoeken het Rijk om tijdens de komende kabinetsperiode onderzoek te doen naar een oplossing voor deze problematiek.

**gemeente
gouda**

bezoekadres:
Huis van de Stad, Burgemeester Jamesplein 1, Gouda

correspondentieadres:
postbus 1086, 2800 BB Gouda
e-mail gemeente@gouda.nl
telefoon: 14 01 82

bijlagen: -

Wij stellen u voor om bij de kabinetsformatie de bovengenoemde overwegingen te betrekken, zodat partijen een genuanceerd standpunt kunnen formuleren in het regeerakkoord.

Hoogachtend,

namens burgemeester en wethouders Gouda,

Wethouder milieu en duurzaamheid,
Hilde Niezen

Gemeente Gouda
Mevrouw H. Niezen
Postbus 1086
2800 BB GOUDA

Kenmerk: 201701358

Den Haag, 28 augustus 2017

Geachte mevrouw Niezen,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Pleidooi bescherming van vluchtelingenkinderen en hun gezinnen

Verenigde beroepsgroepen gezondheidszorg asielzoekers en vluchtelingenkinderen

Verpleegkundigen
Maatschappij &
Gezondheid

Aan de informateur

Dhr. G. Zalm

Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018

2500 EA Den Haag

Cc per email: onderhandelende partijen CDA, D66, VVD, Christen Unie

Utrecht, 25 augustus 2017 (herhaling van brief d.d. 4 april 2017)

Geachte heer Zalm,

Met onderstaand pleidooi richtten aangesloten beroepsverenigingen zich eerder al tot uw voorganger, informateur Schippers. Graag brengen wij het hierbij nogmaals onder de aandacht van u en de onderhandelende partijen. De aangekaarte problemen vragen nog minstens even dringend om aandacht in het formatieproces en daarna, hopelijk spoedig, in het beleid van de nieuwe regering.

Geachte informateur,

Nu u bezig bent te beslissen welke volksvertegenwoordigers de komende jaren de koers van Nederland zullen bepalen willen wij als vertegenwoordigers van diverse beroepsgroepen in de zorg voor jeugd onze stem laten horen voor vluchtelingenkinderen.

Na de verhoogde instroom van asielzoekers in 2015 en 2016, waarvan 40% jonger is dan 18 jaar, heeft de overheid dringende adviezen ontvangen ten aanzien van de kwetsbaarheden en (zorg)behoeften van vluchtelingenkinderen (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Bureau van de Kinderombudsman, Gezondheidsraad, GGD GHOR Nederland, Pharos, Werkgroep Kind in azc, Unicef). Eén boodschap stond in al deze adviezen centraal: succesvolle integratie en een goede gezondheid gaan hand in hand.

Kinderen die vluchten van geweld en armoede lopen verhoogde medische en psychosociale gezondheidsrisico's. De beschermende factoren (o.a. goede zorg, onderwijs, stabiliteit, veiligheid) die gezond opgroeien en integreren mogelijk maken na aankomst in een nieuw 'thuisland' zijn van essentieel belang.

De verhoogde gezondheidsrisico's van vluchtelingenkinderen en amv vragen om **tijdige signalering, doorverwijzing en behandeling**. Terwijl de jeugdgezondheidszorg hiertoe het primaat heeft, ontbreken randvoorwaarden zoals voldoende tijd en goede instrumenten om in de hierboven beschreven situatie samen met ketenpartners werkelijk goede kwaliteit en een continuüm aan zorg te bieden. Goede **psychosociale en medische screeningsmethoden** beschikbaar maken, **wetenschappelijk onderzoek** naar de gezondheidstoestand en (effectiviteit van) behandelingen, **monitoren en versterken van werkprocessen** die vluchtelingenkinderen en hun gezinnen zo snel mogelijk bereiken en in beeld houden, **solide (digitale) patiëntendossiers** en het **trainen van culturele competentie en voorlichting over het Nederlandse zorgsysteem** vragen om **structurele investering van tijd en geld**.

Samen kunnen wij gaan staan voor de gezonde ontwikkeling van deze nieuwe generatie (wereld)burgers. Betere (gezondheids)zorg begint bij het structureel **aanpakken van bovengenoemde problemen** en eindigt bij onze kundige professionals met hart voor alle kinderen en met name deze kinderen, die zich in de dagelijkse praktijk gesteund weten door een sociaal betrokken overheid die verder kijkt dan landsgrenzen en economische belangen, gebonden aan en verantwoordelijk voor de "fullfilment" van het recht op gelijke toegang tot zorg voor deze zeer kwetsbare groep vluchtelingenkinderen.

Wij zijn al die de professionals die u hierbij kunnen adviseren en helpen dit vorm te geven:

Namens AJN Jeugdartsen Nederland, Bernice Samson, jeugdarts en voorzitter van de werkgroep vluchtelingkinderen van AJN

Namens de Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde Sectie International Child Health (NVK/SICH), Albertine Baauw

Namens het bestuur Nederlandse Vereniging voor Obstetrie en Gynaecologie (NVOG), Drs. Yvonne Dabekausen

Namens Nederlandse vereniging voor Psychiatrie, NVvP taskforce vluchtelingen en afdelingsbestuur Transculturele Psychiatrie, Katinka Haar

Namens Verpleegkundigen en Verzorgende Nederland (V&VN) vakgroep jeugd, Ingrid Brokx, verpleegkundig specialist preventieve zorg

Verenigd in: TOGETHER landelijke interdisciplinaire taskforce zorg vluchtelingenkinderen. Namens deze: Charlotte Clous, technisch secretaris/contactpersoon: taskforcetogether@gmail.com

TOGETHER Taskforce
Mevrouw C. Clous
p/a Mercuriuslaan 22
7314 KX APELDOORN

Kenmerk: 201701360

Den Haag, 28 augustus 2017

Geachte mevrouw Clous,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Zoals bij brief van 5 april 2017 jl. aan u is toegelicht, verwijs ik u naar voornoemde reactie. Ik stel vast dat ik u verder niet behulpzaam kan zijn. Voortzetting van deze correspondentie acht ik weinig zinvol. Uw eventuele toekomstige correspondentie wordt ter kennisgeving aangenomen en niet meer beantwoord.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

